

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi lakeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain seksuaalirikoksia koskevaa lukua. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotettaisiin neljästä vuodesta kuuteen vuoteen vankeutta. Lisäksi rikoslakiin lisättäisiin törkeää lapsenraiskausta koskeva uusi rangaistussäännös. Rikoksesta rangaistaisiin sitä, joka syyllistyy samalla teolla törkeään raiskaukseen ja sukupuoliyhteyden käsittävään törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Rangaistusasteikko olisi 4—12 vuotta vankeutta, joka merkitsisi vähimmäisrangaistuksen ankaroitumista. Muualle rikoslakiin ja eräisiin muihin lakeihin tehtäisiin edellä ehdotetun johdosta tarpeellisia teknisiä ja teknisluonteisia muutoksia.

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2019.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA.....	5
2.1 Lainsäädäntö.....	5
2.1.1 Seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön kehitys.....	5
2.1.2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	6
2.1.3 Raiskaus.....	9
2.2 Käytäntö.....	13
2.2.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	13
2.2.2 Raiskausrikokset.....	16
2.3 Ulkomaiden lainsäädäntö.....	17
2.3.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	17
2.3.2 Raiskaus.....	18
2.4 Nykytilan arviointi.....	20
2.4.1 Seksuaalirikosten rangaistuksista yleisesti.....	20
2.4.2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	21
2.4.3 Raiskausrikokset.....	23
2.4.4 Lapsen suostumus, avuton tila ja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten nimike...24	
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	25
3.1 Tavoitteet ja toteuttamisvaihtoehdot.....	25
3.2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	26
3.3 Törkeä lapsenraiskaus.....	28
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	30
4.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	30
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	31
4.3 Taloudelliset vaikutukset.....	31
5 ASIAN VALMISTELU.....	34
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ.....	37
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	38
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	38
1.1 Rikoslaki.....	38
1 luku Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta.....	38
2 c luku Vankeudesta ja yhdistelmärankaistuksesta.....	38
8 luku Vanhentumisesta.....	38
15 luku Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan.....	39
20 luku Seksuaalirikoksista.....	39
1.2 Esitutkintalaki.....	43
4 luku Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet.....	43
9 luku Esitutkinta-aineisto.....	43
1.3 Pakkokeinolaki.....	43
1.4 Oikeudenkäymiskaari.....	44
17 luku Todistelusta.....	44
1.5 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.....	44
16 luku Ilmoituksen ja tiedon antaminen.....	44
1.6 Vankeuslaki.....	44

HE 212/2018 vp

19 luku	Ilmoitukset ja tiedon antaminen.....	44
1.7	Panostajalaki	44
1.8	Laki raskauden keskeyttämisestä.....	45
2	VOIMAANTULO.....	46
3	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	46
3.1	Suhteellisuusvaatimus.....	46
3.2	Hyväksyttävyyksivaatimus	48
3.3	Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate	48
LAKIEHDOTUKSET		50
1.	Laki rikoslain muuttamisesta	50
2.	Laki esitutkintalain 4 luvun 19 §:n ja 9 luvun 4 §:n muuttamisesta	53
3.	Laki pakkokeinolain 10 luvun 3 ja 17 §:n muuttamisesta.....	55
4.	Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta	57
5.	Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n muuttamisesta.....	58
6.	Laki vankeuslain 19 luvun 4 ja 5 §:n muuttamisesta	59
7.	Laki panostajalain 7 §:n muuttamisesta	61
8.	Laki raskauden keskeyttämisestä annetun lain 1 ja 3 §:n muuttamisesta.....	62
LIITE		63
RINNAKKAISTEKSTIT		63
1.	Laki rikoslain muuttamisesta	63
2.	Laki esitutkintalain 4 luvun 19 §:n ja 9 luvun 4 §:n muuttamisesta	67
3.	Laki pakkokeinolain 10 luvun 3 ja 17 §:n muuttamisesta.....	69
4.	Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta	72
5.	Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n muuttamisesta.....	73
6.	Laki vankeuslain 19 luvun 4 ja 5 §:n muuttamisesta	74
7.	Laki panostajalain 7 §:n muuttamisesta	76
8.	Laki raskauden keskeyttämisestä annetun lain 1 ja 3 §:n muuttamisesta.....	77

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strategisen ohjelman (Hallituksen julkaisusarja 10/2015, s. 36—37) mukaan eräänä oikeuspolitiikan tavoitteena on, että Suomessa oikeusturva toteutuu tehokkaasti ja rangaistukset vastaavat yleistä oikeustajua. Hallitusohjelman mukaan on varmistettava, että rikoksista annettavat rangaistukset ovat oikeudenmukaisessa suhteessa teon moitittavuuteen. Ohjelman mukaan lapsiin kohdistuvien törkeiden seksuaalirikosten rangaistustasoa tarkistetaan.

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti toteutti vuosina 2015—2017 oikeusministeriön pyynnöstä tutkimuksen, jossa selvitettiin kansalaisten käsityksiä rangaistustasosta (Kääriäinen, Juha, 2017. Seitsemän rikostapausta: käräjätuomareiden arvioima rangaistuskäytäntö ja väestön rangaistusvalinnat. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 21/2017). Tutkimuksen keskeisenä tuloksena havaittiin, että kansalaisten käsitykset sopivasta rangaistustasosta vaihtelevat. Yleisesti voidaan arvioida, ettei väestön käsitysten ja rangaistuskäytännön välillä ole suuria eroja. Rangaistuslajien osalta väestön asenteet muun muassa seksuaalirikoksia kohtaan olivat kuitenkin hiukan tuomareita tiukempia. Toisaalta kansalaiset antoivat yleisesti lyhyempiä vankeusrangaistuksia kuin tuomarit.

Oikeusministeriössä valmisteltiin hallitusohjelman kirjausten ja oikeustajua koskevan tutkimuksen pohjalta arviomuistio rangaistusten oikeasuhtaisuudesta (OMML 7/2018). Seksuaalirikosten rangaistusten osalta muistiossa ehdotettiin, että ensisijaisena toimenpiteenä selvitetäisiin vuosien 2011 ja 2014 lainsäädäntömuutosten vaikutukset ja oikeuskäytäntö rikostilastoista ilmeneviä lukumäärätietoja laajemmin. Toissijaisesti muistiossa ehdotettiin, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotettaisiin 4 vuodesta 6 vuoteen vankeutta ja että säädettäisiin erillinen rangaistussäännös (törkeä lapsen raiskaus, rangaistusasteikko 4—12 vuotta vankeutta) tapauksiin, joissa nykyisin sovelletaan samanaikaisesti raiskausta ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä.

Valtioneuvosto linjasi asian jatkovalmistelusta kehysriihessä. Valtioneuvosto hyväksyi 13 päivänä huhtikuuta 2018 julkisen talouden suunnitelman vuosille 2019—2022. Suunnitelmassa osoitettiin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistustason tarkistamisesta aiheutuviin menoihin 0,435 miljoonaa euroa resursseja vuodelle 2020 ja 0,87 miljoonaa euroa vuosille 2021 ja 2022.

Seksuaalirikoksia koskeva rikoslain (39/1889) 20 luku uudistettiin kokonaan vuonna 1999 ja on sen jälkeen tällä vuosituhannella uudistettu osittaisuudistuksin siten, että mikään säännöksistä ei enää ole alkuperäisessä muodossaan. Eduskunnan lakivaliokunta totesi vuonna 2014 rikoslain 20 luvun tulleen uudistetuksi kokonaan ja katsoi, että näköpiirissä ei ole merkittäviä uudistustarpeita (LaVM 4/2014 vp, s. 3):

”Yleisellä tasolla valiokunta toteaa, että rikoslain tiettyä sääntelykokonaisuutta koskevien säännösten toistuva muuttaminen tiheään tahtiin on ongelmallista ja aiheuttaa huomattavia haasteita lainkäytössä muun muassa rikoslain ajallista soveltamista koskevan sääntelyn vuoksi. Sääntelyä tulisikin pyrkiä uudistamaan kokonaisvaltaisemmin. Toisaalta nyt käsillä olevan muutoksen jälkeen RL 20 luku on uudistettu kokonaan, eikä näköpiirissä ole merkittäviä uudistustarpeita. Tärkeää on, että sääntely muodostaa selkeän ja mahdollisimman helposti hahmotettavan kokonaisuuden. Näin turvataan lain soveltamisen ennakoitavuus ja varmistetaan se, että oikeudenkäynneissä pystytään keskittymään teon rangaistavuuden ja rangaistusarvon kanalta olennaisiin kysymyksiin.”

Valiokunnan linjauksen mukaisesti esityksessä ei tässä yhteydessä siten tarkastella seksuaalirikoksia laajemmin, vaan keskitytään hallitusohjelman mukaisesti törkeimpiin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö

2.1.1 Seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön kehitys

Seksuaalirikoksista säädetään rikoslain 20 luvussa. Luvussa säädetään rangaistaviksi raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta, lapsen houkuttelemine seksuaalisiin tarkoituksiin, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen, paritus ja törkeä paritus. Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvät myös rikoslain 17 luvussa rangaistaviksi säädettyt lapsipornografiarikokset.

Rangaistussäännösten tarkoituksena on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen. Tämän lisäksi säännöksillä suojataan muun muassa ruumiillista koskemattomuutta ja terveyttä. Moraalikäsitteistä riippumaton yksilönsuojan periaate kiteytettiin seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten lähtökohdaksi jo vuonna 1971 voimaan tulleessa rikoslain 20 luvun uudistuksessa (HE 52/1970 vp), ja vuonna 1999 toteutetun kokonaisuudistuksen nimenomaisena tarkoituksena oli säätää rangaistussäännökset, joiden tavoitteena on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen (HE 6/1997 vp s. 2/I, laki 536/1998).

Viimeksi mainitun uudistuksen esitöissä (HE 6/1997 vp, s. 161/II) esitettiin nykyisen sääntelyn tavoitteet ja lähtökohdat, jotka ovat edelleen ajankohtaisia. Esitöiden mukaan jokaisella tulee muun muassa lähtökohtaisesti olla oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Sääntelyllä ei ole perusteltua tavoitella esimerkiksi siveellisyyden tai yhdenmukaisen sukupuolikäyttäytymisen ylläpitämistä tai aikaansaamista. On myös hyväksyttävä se, että seksuaalielämä voi eri ihmisillä olla hyvinkin erilaista. Lasten ja nuorten osalta tarvitaan säännöksiä, jotka suojaavat lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä, mutta toisaalta antavat mahdollisuuden arvioida joustavasti nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita. (Ks. HE 6/1997 vp, s. 161/II.)

Vuoden 1999 kokonaisuudistuksen jälkeen luvun pykälä on muutettu useaan otteeseen niin, ettei mikään niistä ole enää alkuperäisessä muodossaan. Lukuun on myös lisätty säännöksiä ja osa säännöksistä on kumottu. Nämä lainsäädäntömuutokset, joista merkittävä osa on koskenut lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia, ovat liittyneet erityisesti kansainvälisten velvoitteiden voimaan saattamiseen Suomessa, mutta muutoksia on tehty myös havaittujen kansallisten muutostarpeiden vuoksi.

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevia lainsäädäntömuutoksia toteutettiin erityisesti vuonna 2011 Suomen valmistellessa liittymistä Euroopan neuvoston yleissopimukseen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (ns. Lanzaroten sopimus, SopS 87—88/2011). Tuolloinkin tehdyistä muutoksista osa oli kansalliseen harkintaan perustuvia.

Kesäkuun 2011 alussa voimaan tulleella rikoslain muuttamisesta annetulla lailla 540/2011 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus korotettiin 14 vuorokaudesta 4 kuukauden vankeutta (rikoslain 20 luvun 6 §:n 1 momentti) ja muutettiin rikoslain 20 luvun 7 §:n 1

momenttia niin, että sukupuoliyhteys lapsen kanssa on lähtökohtaisesti törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Viimeksi mainittu merkitsi, että sukupuoliyhteyden sisältävän teon vähimmäisrangaistus käytännössä nousi kerralla 14 vuorokaudesta yhteen vuoteen. Lainsäädäntömuutosten pohjana oli huhtikuussa 2009 julkaistu Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus lasten seksuaalisen hyväksikäytön rangaistuskäytännöstä (Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92; jäljempänä ”Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus 2009”). Lainvalmistelutöihin sisältyy näiden muutosten osalta laaja arviointijakso (HE 282/2010 vp, s. 9–15).

Raiskausrikoksia koskevia säännöksiä on muutettu tällä vuosikymmenellä kaksi kertaa. Kesäkuun 2011 alussa voimaan tulleella rikoslain 20 luvun muuttamisesta annetulla lailla 495/2011 säännöksiä muutettiin niin, että sukupuoliyhteys sellaisen henkilön kanssa, joka on avuttoman tilan takia kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, tuli rangaistavaksi raiskausrikoksena riippumatta siitä, mikä on tekijän osuus sellaisen tilan syntymisessä. Aikaisemmin tekijä tuomittiin rikoslain 20 luvun 5 §:n 2 momentin nojalla seksuaalisesta hyväksikäytöstä, jos hän ei ollut aiheuttanut uhrin avutonta tilaa.

Laajemmin raiskausrikosten lainsäädännölliset muutostarpeet arvioitiin vuonna 2014 nojautuen rangaistuskäytännön osalta Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimukseen ”Selvityksiä raiskausrikoksista” (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 13/2012; jäljempänä ”Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen tutkimus 2012”). Arviointi johti myös lainsäädäntömuutoksiin. Syyskuun alussa 2014 voimaan tulleella rikoslain 20 luvun muuttamisesta annetulla lailla (509/2014) sääntelyä muutettiin niin, että rikoslain 20 luvun 3 § pakottamisesta sukupuoliyhteyteen kumottiin. Pykälän mukaiset teot ovat nykyään rangaistavia raiskauksina. Samalla vähiten vakavan tekemuodon vähimmäisrangaistus nousi 14 vuorokaudesta neljään kuukauteen vankeutta ja enimmäisrangaistus kolmesta vuodesta neljään vuoteen vankeutta. Raiskauslainsäädännön soveltamisala laajeni myös rikoslain 20 luvun 10 §:n 1 momentissa olevan sukupuoliyhteyden määritelmän laajentamisen kautta. Törkeää raiskausta koskevaan rikoslain 20 luvun 2 §:n 1 momenttiin lisättiin rikoksen törkeäksi tekevien kvalifiointiperusteiden joukkoon se, että teon kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi (kohta 3).

Suomi liittyi 1.8.2015 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehtyyn Euroopan neuvoston yleissopimukseen (Istanbulin sopimus). Liittymistä valmisteltaessa arvioitiin, vastaako Suomen lainsäädäntö vastaa yleissopimuksen määräyksiä (HE 155/2014 vp). Seksuaalista väkivaltaa ja seksuaalista häirintää koskevat yleissopimuksen määräykset eivät edellyttäneet lainsäädäntömuutoksia.

2.1.2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Seksuaalisen kanssakäymisen yleinen suojaikäraja on Suomessa 16 vuotta. Tätä nuorempien ei katsota voivan antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen tai muuhunkaan seksuaaliseen tekoon aikuisen kanssa.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö säädetään rangaistavaksi rikoslain 20 luvun 6 §:ssä. Säännöksen mukaan tuomitaan se, joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, jos rikos ei 7 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistusasteikko on vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta.

Jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa, säännöstä sovelletaan myös 16- ja 17-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneisiin tekoihin (2 mom.).

Seksuaalinen teko. Lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttör rikosten kannalta merkittävä on rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momenttiin sisältyvä seksuaalisen teon määritelmä. Seksuaalisella teolla tarkoitetaan rikoslaissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Säännöksen soveltamisalaan kuuluvien tekojen piiri on laaja, ja se on täsmentynyt lainvalmistelutöiden ja oikeuskäytännön perusteella. Esitöissä on esimerkkeinä seksuaalisesta teosta mainittu seuraavat teot (HE 282/2010 vp, s. 11/I):

- lapsen houkutteleva katsomaan masturbointia, yhdyntää tai pornografisia elokuvia
- seksuaalisesti latautuneiden tapahtumien kertominen lapselle
- seksuaalisväritteisten tekstiviestien, sähköpostien ja kirjeiden lähettäminen lapselle
- lapsen saaminen toimimaan seksuaalisväritteisellä tavalla vastaajan seurattessa lapsen toimintaa (esimerkiksi seurataan alusvaatteita soveltavaa lasta, pakotetaan lapsi pukemaan paljastavat vaatteet, saadaan lapsi masturboimaan tai virtsaamaan tekijän päälle, pyydetään lasta piirtämään sukupuolielimiä esittäviä kuvia, saadaan lapsi riisuutumaan alastomaksi, valokuvataan alastonta lasta ja pyydetään lasta esiintymään pornografisessa kuvassa)
- vastaajan sukupuolielinten näyttäminen lapselle
- pornografisten kuvien näyttäminen lapselle
- itsetyydytystä kuvaavien eleiden esittäminen
- lapsen suuteleminen.

Lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttör rikosten tunnusmerkistön täyttyminen ei edellytä fyysistä kontaktia rikoksentehtäjän ja asianomistajan välillä. Hyväksikäyttör rikoksia voidaan tehdä myös sellaisia teknisiä välineitä hyödyntäen, joiden avulla muodostuu kuvayhteys rikoksentehtäjän ja lapsen välille.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2015:50 katsonut, että lapsen kehitystä on rikoslain 20 luvun 6 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla omiaan vahingoittamaan myös sellainen teko, jossa rikoksentehtäjä oli kuvannut puhelimella videokuvaa ja seitsemän valokuvaa 7-vuotiaan lapsen alastomasta alaruumiista ja sukupuolielimestä tämän nukkuessa, vaikka lapsi ei ollut tullut tietoiseksi teosta.

Konkurrensi. Rikoslain 20 luvun 6 §:n yksityiskohtaisista perusteluista (HE 6/1997 vp, s. 182/II) ilmenee, että jos hyväksikäyttör rikoksen tekemisen yhteydessä täyttyy myös toisen seksuaalirikoksen tunnusmerkistö, rikoksentehtäjä on tuomittava rangaistukseen molemmista rikoksista. Jos rikoksentehtäjän teko täyttää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ohella raiskauksen tunnusmerkistön, hänet on tuomittava sekä raiskauksesta että lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, käytännössä mainittujen rikosten törkeistä tekemuodoista. Tekijä voi syyllistyä samalla kertaa myös esimerkiksi hyväksikäyttör rikokseen ja lapsipornografian valmistamisrikokseen taikka hyväksikäyttör rikokseen ja seksuaalipalvelujen ostamiseen nuorelta.

Tuomittaessa yhteinen vankeusrangaistus useasta rikoksesta ankarin enimmäisrangaistus saadaan ylittää rikoslain 7 luvun 2 §:ssä säädetyllä tavalla. Ankarinta enimmäisrangaistusta ei saa ylittää enempää kuin kolmella vuodella, jos ankarin enimmäisrangaistus on vankeutta määräajaksi vähintään neljä vuotta.

Tämä koskee esimerkiksi tilanteita, joissa rikoskokonaisuuden vakavin rikos on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Esimerkiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja raiskauksen käsittävistä teosta voidaan tuomita 1—9 vuotta vankeutta.

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja sen yrittäminen säädetään rangaistaviksi rikoslain 20 luvun 7 §:ssä seuraavasti:

”Jos

1) tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa taikka

2) lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä

a) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa,

b) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai

c) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi,

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.”

Rikoslain 20 luvun 7 §:n 1 momentin 1 kohta tarkoittaa, että sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan ja eräissä tilanteissa 16- tai 17-vuotiaan lapsen kanssa on lähtökohtaisesti törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Momentin 2 kohta koskee kaikkia lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekoja, muitakin kuin sukupuoliyhteyttä.

Momentin lopussa mainittu kokonaisarvostelu mahdollistaa sen, että joissakin tilanteissa sukupuoliyhteys katsotaan lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Tältä osin lain esitöissä (HE 282/2010 vp, s. 105/II) todetaan, että kokonaisarviointiin voivat vaikuttaa esimerkiksi tekijän ja lapsen välinen suhde, heidän ikäeronsa sekä lapsen ikä ja kehitystaso. Teko voidaan pykälän perustelujen mukaan katsoa törkeän tekemuodon asemesta perustunnusmerkistön mukaiseksi hyväksikäytöksi, jos tekijän ja lapsen välillä on seurustelusuhde, jonka osalta 7 a §:n rajoitussäännöksessä säädetty edellytykset eivät kuitenkaan täyty. Viimeksi mainitun pykälän mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypyydessä ei ole suurta eroa.

HE 212/2018 vp

Rikoslain 20 luvun 7 §:n 1 momentin 2 kohdan a alakohdassa mainitusta kvalifiointiperusteesta lain esitöissä todetaan, että ei voida sanoa tiettyä ikää, jossa teon vahingollisuus lapselle olennaisesti lisääntyisi (HE 6/1997 vp, s. 184/I). Oikeuskäytännöstä tehtyjen havaintojen (Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus 2009, s. 37) perusteella teko otsikoidaan törkeäksi lapsen iän perusteella lähinnä silloin, kun uhrina on ollut alle 10-vuotias lapsi. Korkein oikeus on katsonut perusteen täyttyvän tapauksessa, jossa tekijä oli viidellä eri kerralla kosketellut pojantyttärensä rintoja sekä sukuelintä vaatteiden alta ja päältä niin, että ensimmäisen kosketelun aikana lapsi oli ollut lähes 7-vuotias ja viimeisen koskettelukerran aikana noin 13-vuotias (KKO 2011:102).

Lain esitöiden mukaan rikoslain 20 luvun 7 §:n 1 momentin 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua tekotavan nöyryyttävyyttä on arvosteltava teko-olosuhteita kokonaisuutena arvioiden (HE 6/1997 vp, s. 184/II). Oikeuskäytännöstä tehtyjen havaintojen (Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus 2009, s. 39 ja 40) mukaan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla liittyy tilanteisiin, joissa samalla sovelletaan muita rangaistussäännöksiä eli tekijä tuomitaan samalla muusta rikoksesta. Alakohdassa tarkoitettua kvalifiointiperustetta on sovellettu esimerkiksi kun rikoksen tekemiseen on osallistunut useita, muut henkilöt ovat nähneet rikoksen taikka tekotapaan on liittynyt sitomista tai muuta väkivaltaa.

Rikoslain 20 luvun 7 §:n 1 momentin 2 kohdan c alakohdan mukaan hyväksikäyttörikoksen törkeäksi tekevä peruste on se, että rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi. Tämä liittyy siihen, että lapselle erityisen vahingollista on yleensä joutua läheisen ihmisen hyväksikäyttämäksi (HE 6/1997 vp, s. 184/II). Esitöiden mukaan lapsen vanhemmat tai muut hänen kasvatuksestaan huolehtivat henkilöt ovat yleensä säännöksessä tarkoitettussa asemassa, mutta erityisen riippuvainen asema voi perustua myös henkiseen sitoutumiseen, jollainen voi liittyä esimerkiksi uskonnolliseen tai muuhun vakaumukseen. Oikeuskäytännöstä tehtyjen havaintojen (Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus 2009, s. 39) perusteella alakohdassa tarkoitettuun rikokseen syyllistyneitä henkilöitä ovat erityisesti vanhemmat, mutta myös vanhemman puoliset ja seurustelukumppanit, sijaisvanhemmat ja isovanhemmat. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä voidaan mainita jo edellä todettu KKO 2011:102, jonka mukaan alakohdan peruste täyttyi tapauksessa, kun koskettelutekoihin syyllistyi tiiviissä suhteessa lapsenlapsen kanssa ollut isoisä.

2.1.3 Raiskaus

Raiskaus säädetään rangaistavaksi rikoslain 20 luvun 1 §:ssä seuraavasti:

”Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettut teot, rikosentekijä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitettulla uhkauksella pakottaa

toisen sukupuoliyhteyteen. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei sovelleta, jos raiskauksessa on käytetty väkivaltaa.

Yritys on rangaistava.”

Sukupuoliyhteys. Raiskausrikoksissa toteutettava seksuaalinen teko on sukupuoliyhteys. Sillä tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 10 §:n 1 momentin määritelmäsäännöksen mukaan sukupuolielimestä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon. Määritelmää laajennettiin vuonna 2014, jolloin tunkeutuminen peräaukkoon tuli sen piiriin. Tuossa yhteydessä korostettiin, että merkitystä ei ole sillä, onko kysymys eri sukupuolta vai samaa sukupuolta olevien välisestä sukupuoliyhteydestä (HE 216/2013 vp, s. 12/I). Määritelmä kattaa sukupuolielimen lisäksi myös esineellä ja sormilla tapahtuvan tunkeutumisen. Koska tunkeutumisen on oltava seksuaalista, määritelmäsäännöksen ulkopuolelle jäävät esimerkiksi gynekologiset tai lääketieteelliset toimenpiteet.

Väkivalta ja uhkaus. Rikoslain 20 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuna väkivallan tai sen uhan kohteena ei tarvitse olla se henkilö, johon pakottaminen kohdistuu. Väkivallalle tai sen uhalle ei myöskään aseteta nimenomaisia vaatimuksia. Väkivallan uhan ei tarvitse olla välitön, vaan uhkaus tehdä väkivaltaa vastaisuudessa sisältyy raiskauksen tunnusmerkistöön. Lisäksi teon kohteeksi joutuneelta henkilöltä ei vaadita itsensä vaarantamista. Käytetyn väkivallan tai väkivallan uhan on kuitenkin oltava sellainen, että se riittää murtamaan toisen tahdon. Tekoolosuhteista riippuu, millaisella väkivallan käytöllä tai käytön uhkaamisella on merkitystä rikoslain 20 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuna raiskausrikoksen kannalta. (HE 6/1997 vp, s. 172/II ja 173/I sekä HE 216/2013 vp, s. 5/I.)

Kun raiskauksessa käytetään väkivaltaa, täyttyy myös pahoinpitelyn tunnusmerkistö. Jos pahoinpitely liittyy yksinomaan raiskauksen tekemiseen, tekijä on tuomittava ainoastaan raiskauksesta. Jos tekijä raiskauksen yhteydessä syyllistyy myös muuhun kuin raiskauksen tekemiseksi käytettyyn pahoinpitelyyn, voidaan raiskaussäännöksen lisäksi soveltaa pahoinpitelyä koskevaa rangaistussäännöstä. Raiskausrikosten rangaistusasteikossa on asteikon ankaruuden kautta otettu huomioon tilanteet, joissa raiskauksen katsotaan sisältävän sen tekemisessä käytetyn pahoinpitelyn. (HE 6/1997 vp, s. 173/I ja HE 216/2013 vp, s. 5/I.)

Avuton tila. Rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua avuttomasta tilasta johtuvaa puolustuskyvyttömyyttä ja kyvyttömyyttä muodostaa tai ilmaista tahtoaan on käsitelty lain esitöissä (HE 6/1997 vp, s. 173 ja 180/I, HE 283/2010 vp, s. 11 ja HE 216/2013 vp, s. 5/II ja 6/I). Esitöistä ilmenee ensinnäkin, että puolustuskyvyttömyydellä tarkoitetaan, että asianomainen henkisen tai ruumiillisen esteen vuoksi ei pysty joko lainkaan tai ainakaan merkittävästi estämään toisen menettelyä. Tahdottomuutta kuvataan toisen kyvyttömyydellä muodostaa ja ilmaista tahtoaan.

Rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu tiedottomuus voi olla tajuttomuutta, mutta se voi ilmetä myös muuten. Tiedottomuus voi johtua unilääkkeistä, alkoholista tai muista huumausaineista. Puolustuskyvyttömyydellä säännöksessä tarkoitetaan myös esimerkiksi lääkkeitä tai huumausaineista johtuvaa tahdottomuutta, vaikka uhri ei ole tiedoton. Pelkästään huumausaineen vaikutuksen alaisena oleminen ei riitä, jos henkilöä ei sen johdosta voida katsoa kyvyttömäksi puolustamaan itseään taikka muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan. Nukkuva henkilö on puolustuskyvytön, vaikka hän ei ole alkoholin tai muiden huumausaineiden vaikutuksen alainen.

Rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua puolustuskyvyttömyyttä saattavat aiheuttaa pysyväisluonteisina säännöksessä mainitut sairaus ja vammaisuus. Säännöksen soveltaminen ei kuitenkaan edellytä tilan pysyväisluonteisuutta, joten esimerkiksi lyhytaikaisestakin sairaudesta aiheutuva heikkous tai vastaava puolustuskyvytön tila voi johtaa säännöksen soveltamiseen. Henkilö voi esimerkiksi puhekykyyn liittyvien ongelmien, henkisen toiminnan heikentymisen tai mielentilan häiriintymisen vuoksi olla kyvytön muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan säännöksessä tarkoitettulla tavalla.

Rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentissa mainitulla pelkotilalla tarkoitetaan sellaista pelon aiheuttamaa tilaa, joka lamauttaa puolustuskyvyn sen vuoksi, että uhattu pitää puolustautumista liian vaarallisena tai että hän ei pelkonsa vuoksi kykene toimimaan oman tahtonsa mukaisesti. Säännöksessä käytetty käsite ”muu avuton tila” viittaa esimerkiksi niihin edellä jo mainittuihin tilanteisiin, joissa henkilö ei ole tiedoton, mutta on huumaavan aineen käytön vuoksi tahdoton.

Vähemmän vakava raiskaus. Vuonna 2014 raiskausrikoksia koskevia säännöksiä muutettiin niin, että pakottamista sukupuoliyhteyteen koskenut rikoslain 20 luvun 3 § kumottiin ja raiskausta koskevan 1 §:n 3 momentti muutettiin koskemaan raiskausta, joka on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava.

Kuten jo säännöksen sanamuodosta ilmenee, rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentti ei sovellu väkivaltaa käyttäen tehtyihin tekoihin, vaan niihin sovelletaan tapauksesta riippuen pykälän 1 momenttia tai törkeää raiskausta koskevia säännöksiä (2 §). Muuten rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentin soveltamisalaa on rajattu lain esitöissä (LaVM 4/2014 vp, s. 4/II ja 5/I sekä HE 216/2013 vp, s. 57).

Esitöiden mukaan pakottamalla tehdyistä raiskauksista rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentin alaisuuteen kuuluvat vain uhkaamalla, ei sen sijaan väkivalloin toteutetut teot. Lisäksi momentti koskee tilanteita, joissa joku muunlaisella uhkauksella kuin väkivallalla uhkaamalla pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Uhkauksen täytyy olla siinä määrin todellinen, että se on saanut kohteena olevan henkilön taipumaan uhkaukseen, mutta sen ei tarvitse olla oikeudenvastainen. Rangaistavaa on esimerkiksi toisen pakottaminen uhkaamalla paljastaa hänestä jokin haitallinen tieto. Näitä momentin toisen virkkeen mukaisia tilanteita ei koske edellytys teon vähäisemmästä kokonaisvakavuudesta.

Rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuja ”muita rikokseen liittyviä seikkoja” voivat olla rikokseen, joko 1 tai 2 momentin mukaiseen, liittyvät poikkeukselliset olosuhteet. Niitä arvioitaessa on otettava huomioon ainakin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen laatu ja suuruus. Sukupuoliyhteyden laajan määritelmän vuoksi joitakin tekotapoja voitaneen poikkeuksellisesti pitää joissain tilanteissa vähemmän vakavina kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen. Avioliitto, parisuhde tai seurustelu ei vähennä seksuaalista itsemääräämisoikeutta eikä puhu lievemmän tekomuodon soveltamisen puolesta.

Törkeä raiskaus säädetään rangaistavaksi rikoslain 20 luvun 2 §:ssä seuraavasti:

”Jos raiskauksessa

- 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

- 3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi,
- 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai
- 5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhaataan vakavalla väkivallalla

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.”

Rikoslain 20 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainitaan ankaroittamisperusteena törkeää pahoinpitelyä koskevan rikoslain 21 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan tavoin vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus ja hengenvaarallinen tila. Kohdan soveltamisen edellytyksenä on siinä mainitun vakavan seurauksen aiheutuminen. Tekijän tahallisuuden tulee ulottua myös tällaisen seurauksen aiheutumiseen. Teon täydyessä sekä törkeän raiskauksen että törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön sovelletaan vain törkeää raiskausta koskevaa säännöstä, jos väkivalta on liittynyt välittömästi raiskaukseen. Jos taas väkivaltaa on käytetty pitempään kuin välittömästi raiskauksen tekemiseen tai se on ollut vakavampaa kuin välittömästi raiskaukseen liittynyt väkivalta, saattaa kysymykseen lisäksi tulla pahoinpitelyä koskevien säännösten soveltaminen. Myös törkeän raiskauksen kohdalla rangaistusasteikko kymmenen vuoden enimmäisvankeusrangaistuksineen mahdollistaa sen, että väkivalta voidaan ottaa huomioon. (HE 6/1997 vp, s. 174/II ja 175/I ja HE 216/2013 vp, s. 7.)

Rikoslain 20 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohta voi useiden henkilöiden tekemien rikosten lisäksi tulla sovellettavaksi tilanteissa, joissa rikos tehdään poikkeuksellisen pelottavassa tekoympäristössä tai joissa tekoa seuraa useita ihmisiä, vaikka he eivät ole tekoon osallisia. Erityisen tuntuva ruumiillista kärsimystä voi olla rikoksen aiheuttama erityinen kipu. Raiskausrikoksen tekijäksi voidaan katsoa myös sellainen henkilö, joka on osallistunut väkivallan käyttöön, mutta ei ole ollut sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa. Tämänkaltaisen tilanteen osalta on todettu voivan esiintyä tapauksia, joissa muiden kuin sukupuoliyhteyteen syyllistyvien tekijäkumppanien osuus on niin vähäinen, että tekoa ei voida pitää kokonaisuutena arvostellen törkeänä. (HE 6/1997 vp, s. 174/II ja HE 216/2013 vp, s. 7/II.)

Syyskuun 2014 alussa voimaan tulleella rikoslain 20 luvun muuttamisesta annetulla lailla (509/2014) törkeää raiskausta koskevaan rikoslain 20 luvun 2 §:n 1 momenttiin lisättiin rikoksen törkeäksi tekevien kvalifiointiperusteiden joukkoon se, että teon kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi (3 kohta). Lainsäädäntömuutoksen yhteydessä painotettiin sitä, että myös uhrin ollessa alle 18-vuotias edellytetään, että raiskaus on kokonaisuutena arvostellen törkeä (HE 216/2013 vp, s. 58/II). Samassa yhteydessä muistutettiin siitä, että jos raiskausrikos kohdistuu alle 16-vuotiaaseen uhriin (eräissä tapauksissa 16- tai 17-vuotiaaseen uhriin), rikoksenteijä syyllistyy samalla rikoslain 20 luvun 6 §:n mukaiseen lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai 7 §:n mukaiseen törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön (s. 6/II). Tämä tarkoittaa, että rikoksenteijä on samalla tuomittava sekä raiskaus- että hyväksikäyttörikoksesta. Törkeästä raiskauksesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan vankeutta 2—13 vuotta.

Mitä tulee rikoslain 20 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohtaan (rikoksen tekeminen erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla), raakuudella ja julmuudella on pykälän perustelujen mukaan vivahde-ero. Raakuudessa painopiste on väkivallan fyysisessä karkeudessa, kun taas julmuus voi ilmetä esimerkiksi puolustuskyvyttömään kohdistuvana väkivaltana. Erityi-

sen nöyryyttävää on esimerkiksi se, että raiskaus tehdään uhrille läheisten henkilöiden nähden. (HE 216/2013 vp, s. 7/II ja 8/I.)

Rikoslain 20 luvun 2 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaisena välineenä tulee kysymykseen mikä tahansa hengenvaarallinen väline. Kohdassa mainitaan esimerkkeinä ampuma-ase ja teräase. Kohdassa mainittu muu vakavalla väkivallalla uhkaaminen on oikeuskirjallisuudessa esitetyn mukaan kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun uhataan surmaamisella tai vakavan ruumiinvamman tuottamisella, joskin tällöinkin uhkauksen toteutumisen on oltava olosuhteet huomiioon ottaen riittävän todennäköistä (Rautio, Rikosoikeus, 2009, s. 431). (HE 216/2013 vp, s. 8/II.)

2.2 Käytäntö

2.2.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Rikollisuustilanne. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on selvitetty vuosina 2008 ja 2013 toteutetuissa lapsiuhritutkimuksissa ja vuonna 1988 toteutetussa erillistutkimuksessa. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on vähentynyt tytöillä 14 prosentista (1988) 4 prosenttiin (2013) ja pojilla 5 prosentista yhteen prosenttiin (elinaikainen esiintyvyys 15-vuotiailla; Fagerlund ym. 2014 s. 82—83). Väestötasolla tulokset merkitsevät, että rikoksia tehtäisiin vuosittain noin 1 500.

Kyselytutkimusten mukaan suurin osa teoista tehdään koskettelemalla, vähintään yhden kerran yhdyntässä aikuisen kanssa oli ollut noin yksi prosentti 9-luokkalaisista (Fagerlund ym. 2014 s. 77). Kaikista aikuisen kanssa koetuista seksuaalikoemuksista suurin osa oli alkanut 14—15 vuoden iässä, alle 10-vuotiaana oli alkanut noin 10 prosenttia tapauksista (mt. s. 78).

Kokonaisrikollisuutta koskevat tiedot viittaavat siihen, että kiinnijäämisriski on nykyään hyvin korkea. Poliisin tietoon tulee vuosittain noin 1200 lapsen seksuaalista hyväksikäyttörikosista, mikä merkitsee että kiinnijäämisprosentti olisi jopa 80 %. Vuonna 2017 kirjattiin 817 lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, 55 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritystä, 290 törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja 6 lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön yritystä.

Rangaistuskäytäntöä koskevia yksityiskohtaisia tietoja ajalta ennen vuoden 2011 lainmuutoksia (lapsen seksuaalisen hyväksikäytön minimirangaistuksen korottaminen ja sukupuoliyhteyden lisääminen lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön kvalifiointiperusteisiin) on esitetty Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa 2009.

Seuraavaan on koottu Tilastokeskuksen tietoja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (rikoslain 20 luvun 6 §) ja lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön (rikoslain 20 luvun 7 §) rangaistuksista. Tarkasteltavaksi on valittu vuodet 2010—2011 ja 2015—2016, koska ne kuvaavat parhaiten viime vuosina tapahtuneita muutoksia.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittiin vuosina 2010, 2011, 2015 ja 2016 Tilastokeskuksen tietojen mukaan 246, 232, 178 ja 158 rangaistusta. Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittiin mainittuina vuosina 43, 34, 118 ja 96 rangaistusta. Myös näissä luvuissa ovat mukana tuomitsematta jättämiset, mutta mukaan ei ole otettu yrityksistä tuomittuja rangaistuksia.

HE 212/2018 vp

Taulukko 1. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut rangaistukset 2010—2011 ja 2015—2016 (päärikoksen mukaan; Tilastokeskus)

	2010	2011	2015	2016
Ehdoton vankeus [kpl] (keskipit. [kk])	28 (13,8)	25 (14,5)	11 (18,9)	12 (17,0)
Yhdyskuntapalvelu [kpl] ([h])	10 (169)	8 (121,5)	5 (173,0)	2 (175,0)
Ehdollinen vank. ja YKP [kpl] ([kk])	13 (16,3)	8 (16,4)	13 (15,5)	9 (14,9)
Ehdl vank. ja oheissakko [kpl] ([kk])	17 (7,0)	20 (7,8)	11 (10,0)	9 (7,3)
Ehdl vank., ei oheisseur. [kpl] ([kk])	162 (7,0)	164 (6,2)	131 (7,7)	118 (8,3)
Aik. vankeus riittävä seuraamus [kpl]	-	-	2	2
Sakko [kpl] ([ps])	11 (62,3)	4 (66,3)	5 (60,0)	4 (57,5)
Tuomitsematta jättäminen [kpl]	5	3	-	2

Taulukko 2. Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut rangaistukset 2010—2011 ja 2015—2016 (päärikoksen mukaan; Tilastokeskus)

	2010	2011	2015	2016
Ehdoton vankeus [kpl] (keskipit. [kk])	24 (35,2)	27 (35,4)	81 (35,0)	58 (35,7)
Yhdyskuntapalvelu [kpl] ([h])	1 (160)	-	-	-
Ehdollinen vank. ja YKP [kpl] ([kk])	7 (18,9)	2 (14,5)	22 (19,3)	24 (19,6)
Ehdl vank. ja oheissakko [kpl] ([kk])	1 (22,0)	3 (17,7)	2 (20,0)	1 (18,0)
Ehdl vank., ei oheisseur. [kpl] ([kk])	9 (17,8)	2 (21,0)	13 (19,4)	12 (18,8)
Tuomitsematta jättäminen [kpl]	1	-	-	-

Koska myöskään lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörिकosten rangaistuskäytännöstä ei ole viime vuosilta tarkempia tutkimustietoja, pelkästään Tilastokeskuksen tietojen perusteella on tehtävissä vain varovaisia johtopäätöksiä.

Tilastokeskuksen tiedot vuosilta 2010—2011 ja 2015—2016 osoittavat tuomittujen rangaistusten lukumäärien perusteella siirtymää lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön puolelle. Samalla törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten lukumäärä on merkittävästi kasvanut. Siirtymää rikosnimikkeiden välillä ilmeisesti selittää se, että vuonna 2011 tehtyjen lainsäädäntömuutosten erään tavoitteen mukaisesti sukupuoliyhteyden sisältäviä tekoja on aikaisempaa enemmän katsottu nimenomaan törkeiksi hyväksikäyttörिकoksiksi. Siirtymää saattaa osittain selittää myös vuonna 2014 tapahtunut sukupuoliyhteyden määritelmän laajentuminen.

Rikoslain 20 luvun 6 §:n mukaisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan harvoin ehdoton vankeusrangaistus. Vuonna 2016 rangaistuksista noin 8 prosenttia oli ehdottomia. Osuus on jonkin verran pienentynyt vuosikymmenen alkuun verrattuna johtuen vakavimpien tekojen siirtymisestä törkeän tekemuodon puolelle. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavan ehdottoman vankeusrangaistuksen keskipituus on nykyisin noin puolitoista vuotta. Pääosin lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan pelkkä ehdollinen vankeusrangaistus. Vuonna 2016 tuomituista rangaistuksista niiden osuus oli kolme neljäsosaa rangaistuksen keskipituuden ollessa jonkin verran yli 8 kuukautta.

Merkittävä osa törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavista rangaistuksista on ehdottomia vankeusrangaistuksia, joiden keskipituus on noin kolme vuotta. Ehdottomien vankeusrangaistusten lukumäärä on huomattavasti kasvanut, mutta vuosittaisten vaihteluiden

vuoksi on vaikeata tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä vuoden 2011 lainsäädäntömuutosten vaikutuksista ehdottomien vankeusrangaistusten osuuteen kaikista tuomituista rangaistuksista. Mahdollista kuitenkin on, että juttujen siirtymä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön puolelta lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön puolelle on jossakin määrin vähentänyt ehdottoman vankeusrangaistuksen osuutta viimeksi mainitusta rikoksesta tuomittavista rangaistuksista. Kun vuosina 2010 ja 2011 törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituista rangaistuksista ehdottomia vankeusrangaistuksia oli 56 prosenttia ja 79 prosenttia, vuosina 2015 ja 2016 osuudet olivat 69 prosenttia ja 60 prosenttia.

Ilman tarkempaa tutkimustietoaakin on aihetta olettaa, että ehdottomia vankeusrangaistuksia tuomitaan erityisesti tapauksissa, joissa rikoksen sisältämä seksuaalinen teko on sukupuoliyhteys ja että sellaiset teot arvioidaan oikeuskäytännössä pääosin törkeiksi lapsen seksuaalisiksi hyväksikäytöiksi.

Tilastokeskuksen tiedoista ilmenee myös, että törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva rangaistuskäytäntö on ankaroitunut sillä tavoin, että ehdollisia vankeusrangaistuksia aikaisempaa enemmän tehostetaan yhdyskuntapalvelulla. Vuonna 2016 tuomituista ehdollisista vankeusrangaistuksista kahteen kolmasosaan liittyi oheisseuraamuksena yhdyskuntapalvelu. Muutos edeltäviin vuosiin on olennainen, joskin vertailussa on myös tältä osin otettava huomioon merkittävät muutokset rangaistusten määrissä lainsäädäntömuutoksia edeltävän ajan ja viime vuosien välillä.

Oikeuskäytännön osalta voidaan vielä mainita, että korkein oikeus on törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa ratkaisussaan KKO 2018:35 tuominnut 2 vuoden ehdottomaan vankeusrangaistukseen miehen, joka oli ollut sukupuoliyhteydessä noin 13 vuoden 10 kuukauden ikäisen tytön kanssa tietoisena tämän iästä. Tapahtumat olivat sijoittuneet yksityisasuntoon, mihin toisilleen entuudestaan tuntemattomat mies ja tyttö olivat menneet viettämään aikaa. Tyttö oli illan aikana nauttinut alkoholia ja humaltunut. Yhdyntä, johon tyttöä ei ollut pakotettu, oli tapahtunut asunnon makuuhuoneessa.

Käräjäoikeus oli katsonut miehen syyllistyneen lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja tuominnut hänet 8 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Hovioikeus oli pitänyt hyväksikäyttörikosta törkeänä ja tuominnut miehen 1 vuodeksi 4 kuukaudeksi ehdolliseen vankeuteen. Korkein oikeus korotti hovioikeuden tuomitseman rangaistuksen 2 vuodeksi ja määräsi vankeuden ehdottomaksi.

Korkein oikeus on ratkaisussaan todennut (kohta 11), että miehen syyksi luettu menettely oli luonteeltaan sellainen, että sitä voitiin pitää varsin usein toistuvana lapsen seksuaalisen hyväksikäytön muotona. Tilastojen valossa tyypillisintä oli, että tekijänä oli 20—25-vuotias mies, uhrina 13—14-vuotias tyttö ja seksuaalitekona kertaluontoinen sukupuoliyhteys tai ainakin yhden päivän aikana tapahtuneet sukupuoliyhteydet.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa (kohta 13) on myös nimenomaisesti todettu, että sillä, onko asianomistaja mahdollisesti itse ollut aloitteellinen tai muutoin aktiivinen, ei ole vaikutusta tuomittavaan rangaistukseen.

Korkein oikeus on ratkaisussaan (kohdat 13—17) pitänyt miehen syyksi luettua rikosta lapsen kehityksen kannalta hyvin vahingollisena ja vaarallisena ja katsonut, ettei miehen tekoon ole liittynyt rangaistusta lieventäviä eikä sitä ankaroitavia seikkoja ja että miehelle mitatun 2 vuoden vankeusrangaistuksen tuomitseminen ehdollisena olisi edellyttänyt poikkeuksellisen painavia perusteita. Kun tällaisia erityisiä seikkoja ei ole asiassa ollut, vankeusrangaistus on tuomittu ehdottomana.

2.2.2 Raiskausrikokset

Rikollisuustilanne. Lapsiin kohdistuvien raiskausrikosten esiintyvyyttä on selvitetty lapsiuhritutkimuksissa kysymyksillä "Pakottiko, uhkailiko tai kiristikö toinen saadakseen sinut mukaan?" ja "Käyttikö toinen väkivaltaa saadakseen sinut mukaan?". Kyselyiden tiedot eivät täysin vastaa tekojen oikeudellista jaottelua. Kyselyissä tarkoitetut teot voivat käsittää sukupuoliyhteyksien lisäksi myös muita seksuaalisia tekoja, joihin pakottaminen on rangaistavaa pakottamisena seksuaaliseen tekoon. Lisäksi kiristäminen ei itsessään ole rangaistavaa raiskausrikoksena, vaan voi esimerkiksi vaikuttaa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rangaistuksen mittaamiseen tai tulla rangaistavaksi muuna rikoksena.

Pakottamista, uhkailua tai kiristämistä on raportoitu kyselyissä noin yksi prosentti kaikista vastanneista 9-luokkalaista, väkivaltaa alle yksi prosentti. Osuudet ovat pysyneet 1988, 2008 ja 2013 suurin piirtein samoina (ks. tarkemmin Fagerlund ym. 2014, s. 78 ja liitetaulukko 33 s. 163).

Jos oletetaan, että rikoslain 20 luvussa tarkoitettujen raiskaus- ja pakottamisrikosten esiintyvyys 9-luokkalaisten piirissä olisi kyselyä mukaillen yhteensä noin yksi prosentti ja että erilaisten tekojen jakauma vastaa aikuisten kanssa koettujen seksuaalikokemusten eri muotojen esiintyvyyttä tyttöjen keskuudessa (ehdotus 2 %, kosketus 3 %, yhdyntä 1 %, ks. Fagerholm ym. 2014 liitetaulukko 31 s. 161), voidaan arvioida, että yksi kuudesosa teoista olisi rikoslain 20 luvussa tarkoitettuja raiskauksia ja viisi kuudesosa pakottamisia seksuaalisiin tekoihin.

Väestötasolla tiedot viittaavat siihen, että 15-vuotiaisiin tai sitä nuorempiin kohdistuvia raiskausrikoksia tehtäisiin vuosittain noin 100 ja seksuaaliseen tekoon pakottamisia noin 500.

Poliisin tietoon vuonna 2017 tuli 135 alle 15-vuotiaisiin kohdistunutta epäiltyä raiskausrikosta. 15—17-vuotiaisiin kohdistuneita tekoja oli 271. Alle 15-vuotiaisiin kohdistuneista teoista törkeitä raiskauksia oli 40 ja 15—17-vuotiaisiin kohdistuneista 52. Lapsiin kohdistuneet teot muodostavat kaikista raiskausrikoksista noin kolmanneksen, yhteensä epäiltyjä raiskausrikoksia tuli poliisin tietoon 1133.

Lapsiin kohdistuneiden raiskausrikosten *rangaistuskäytännöstä* ei ole käytettävissä ajantasaisia tietoja. Yleisesti voidaan todeta, että rikoslain 20 lukuun tehdyt muutokset ovat osaltaan johtaneet siihen, että raiskauksesta tuomittujen rangaistusten lukumäärä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2010 vuoteen 2016 (51—>129 rangaistusta). Törkeästä raiskauksesta tuomittujen rangaistusten lukumäärä on viisinkertaistunut (9—>46).

Aikaisemmin seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistaviksi säädetty rikokset muuttuivat vuonna 2011 rangaistaviksi raiskausrikoksina. Törkeiden raiskausten kasvua on selitetty (Rikollisuustilanne 2016) vuonna 2014 voimaan tulleella lainmuutoksella, jonka mukaan alle 18-vuotiaaseen kohdistuneita tekoja pidetään törkeänä raiskauksena edellyttäen, että teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Vähemmän vakavaa raiskausta koskevaa vuonna 2014 säädettyä rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momenttia on Tilastokeskuksen tietojen mukaan sovellettu vuosina 2015 ja 2016 vain yksittäisissä tapauksissa.

Raiskauksesta tuomittujen rangaistusten pituuksiin lainmuutokset eivät näytä merkittävästi vaikuttaneen. Ehdotonta vankeutta tuomitaan noin kaksi vuotta, ehdollista vankeutta noin puolitoin vuotta. Ehdollisen vankeuden kesto ei myöskään huomattavasti vaikuta se, tuomi-

taanko ehdollinen vankeus ainoana rangaistuksena vai tuomitaanko sen ohessa myös yhdyskuntapalvelua tai oheissakko. Ehdottoman vankeuden osuus on ollut noin 40 prosenttia.

Törkeistä raiskauksista tuomitaan lähes yksinomaan ankaria ehdottomia vankeusrangaistuksia, mitä edellyttää jo rikoksen kahden vuoden minimirangaistuskin. Vuosittaisissa ehdottomien vankeusrangaistuksien keskipituuksissa on vaihtelua. Neljän vuoden tarkastelujaksossa lyhin keskipituus oli vuonna 2010 (3 vuotta 5 kuukautta vankeutta) ja pisin vuonna 2015 (5 vuotta 8 kuukautta vankeutta).

Lapsiin kohdistuvista raiskausrikoksista ei ole viimeaikaista tutkimustietoa, mutta Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen 2009 mukaan (s. 45) tuomittiin keskimäärin 5 vuoden 11 kuukauden mittainen ehdoton vankeusrangaistus, jos törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyi myös raiskausrikos. Tämä tieto on ajalta ennen ankarampaan oikeuskäytännön johtaneita lainsäädäntömuutoksia (sukupuoliyhteyden sisältävän teon lisääminen lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön ja teon kohdistumisen alle 18-vuotiaaseen lisääminen törkeään raiskauksen tunnusmerkistöön).

2.3 Ulkomaiden lainsäädäntö

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten sääntelytekniikka vaihtelee. Yhteistä eri maiden sääntelylle on, että rangaistusasteikot ovat hyvin laajoja ja että väkivalta vaikuttaa rangaistuksen ankaruuteen. Lievimmistä teoista voidaan tuomita hyvin lyhyitä vankeusrangaistuksia. Säädetyt enimmäisrangaistukset ovat puolestaan pitkiä, 10 vuotta tai enemmänkin.

2.3.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Ruotsissa rikoskaaren (brottsbalk) 6 luvun 4 §:n 1 ja 2 kappaleessa säädetään lapsen raiskauksena (våldtäkt mot barn) rangaistavaksi se, että tekijä on sukupuoliyhteydessä alle 15-vuotiaan lapsen kanssa ja eräissä tilanteissa 15–17-vuotiaan lapsen kanssa taikka tekee muun lapseen kohdistuvan sukupuoliyhteyteen rinnastuvan teon. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta vähintään kaksi ja enintään kuusi vuotta. Jos teko katsotaan törkeäksi (esimerkiksi väkivallan käyttö, grov våldtäkt mot barn), tekijä tuomitaan pykälän 3 kappaleen mukaan vankeuteen vähintään viideksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Luvun 5 §:n mukaan jos 4 §:n 1 tai 2 kappaleessa tarkoitettu teko on vähemmän törkeä, tekijä on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (sexuellt utnyttjande av barn) vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Rikoskaaren 26 luvun 1 §:n 2 kappaleen mukaisesti vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on 14 päivää.

Jos kysymyksessä oleva seksuaalinen teko on muu kuin rikoskaaren 6 luvun 4 tai 5 §:ssä tarkoitettu, tekijä on luvun 6 §:n mukaan tuomittava lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta loukkauksesta (sexuellt övergrepp mot barn) vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi, tai jos teko on törkeä (grov sexuellt övergrepp mot barn), vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Ruotsin rikoskaaren 6 luvun säännösten mukaan Ruotsissa esimerkiksi väkivaltaa käyttäen toteutettu sukupuoliyhteys alle 15-vuotiaan lapsen kanssa tulee rangaistavaksi vain yhtenä rikoksena (6 luvun 4 §:n 3 kappale), kun Suomessa tekijä syyllistyy alle 16-vuotiaan lapsen kohdalla kahteen rikokseen, käytännössä törkeään raiskaukseen ja törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

Norjan rikoslain (straffeloven) 299 §:ssä säädetään rangaistavaksi seksuaalinen kanssakäyminen (sexuellt omgang) alle 14-vuotiaan lapsen kanssa (alle 14-vuotiaan lapsen raiskaus). Enimmäisrangaistus on 10 vuotta vankeutta. Norjassa vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on 14 päivää. Jos seksuaalinen kanssakäyminen on sukupuoliyhteydeksi tai siihen rinnastetta-

vaksi teoksi katsottava teko, vähimmäisrangaistus on kolme vuotta vankeutta ja enimmäisrangaistus 15 vuotta vankeutta (rikoslaki 300 §). Eräissä törkeimmissä tapauksissa enimmäisrangaistus on rikoslain 301 §:n mukaan 21 vuotta vankeutta (esimerkiksi usean tekijän tekemä rikos tai erityistä kipua aiheuttavalla tai erityisen loukkaavalla tavalla tehty rikos). Sama koskee tilanteita, joissa syyllistä on aikaisemmin rangaistu 291, 294 tai 299 §:n nojalla.

Norjan rikoslain 302 §:n mukaan seksuaalisesta kanssakäymisestä 14- tai 15-vuotiaan kanssa tuomitaan vankeutta enintään kuusi vuotta. Rikoslain 303 §:n mukaan enimmäisrangaistus on 15 vuotta vankeutta eräissä törkeimmissä tapauksissa, joihin kuuluu esimerkiksi se, että useat ovat tehneet teon, tai että teko on tehty erityistä kipua aiheuttavalla tai erityisen loukkaavalla tavalla. Sama säännös koskee myös tilanteita, joissa syyllistä on aikaisemmin rangaistu 291, 299 tai 302 §:n nojalla.

Norjan rikoslain 304 §:ssä säädetään rangaistavaksi seksuaalinen teko alle 16-vuotiaan lapsen kanssa (enimmäisrangaistus kolme vuotta vankeutta) ja 305 §:ssä seksuaalisesti loukkaava käyttäytyminen alle 16-vuotiasta lasta kohtaan (sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi).

Tanskan rikoslain (straffelov) 222 §:n mukaan enintään kahdeksan vuoden vankeudella rangaistetaan sitä, joka on sukupuoliyhteydessä alle 15-vuotiaan lapsen kanssa. Tanskassa vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on seitsemän päivää. Lain 225 §:n mukaan mainittua pykälää sovelletaan myös muuhun seksuaaliseen tekoon kuin sukupuoliyhteyteen.

Saksan rikoslain (Strafgesetzbuch) 176 §:ssä säädetään rangaistavaksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Pykälän 1 momentin mukaan jos seksuaalinen teko kohdistuu alle 14-vuotiaaseen lapseen, vankeutta tuomitaan vähintään kuusi kuukautta ja enintään kymmenen vuotta. Erityisen vakavissa tapauksissa vähimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta ja lievemmäksi arvioitavissa tapauksissa rangaistusasteikko on kolmesta kuukaudesta viiteen vuoteen vankeutta.

Vakava lasten seksuaalinen hyväksikäyttö säädetään rangaistavaksi Saksan rikoslain 176 a §:ssä. Sen mukaan vähimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta rikoksen uusimistilanteessa ja kaksi vuotta vankeutta, jos esimerkiksi tekijöitä on useita tai teolla aiheutetaan vakavaa terveyden vahingoittumista. Toisaalta tähänkin pykälään sisältyy vähemmän vakavan teon rangaistusasteikko (vankeutta vähintään kolme kuukautta ja enintään viisi vuotta). Viiden vuoden vähimmäisrangaistus koskee tapauksia, joissa lasta on teon yhteydessä vakavasti pahoinpidelty tai joissa hänelle on aiheutettu kuoleman vaara.

2.3.2 Raiskaus

Ruotsissa raiskausrikoksia koskevat säännökset sisältyvät rikoskaaren 6 luvun 1 ja 1 a §:än. Sukupuoliyhteyden käsittävät raiskausrikokset on porrastettu neljään tekemuotoon. Luvun 1 §:n 1 kappaleen mukaan se, joka on sukupuoliyhteydessä toisen henkilön kanssa, joka ei osallistu tekoon vapaaehtoisesti, on tuomittava raiskauksesta (*våldtäkt*) vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Sukupuoliyhteyden lisäksi säännöstä sovelletaan muihin seksuaalisiin tekoihin, jotka huomioon ottaen loukkauksen vakavuus ovat verrattavissa sukupuoliyhteyteen.

Pykälän 1—3 kohdassa luetellaan olosuhteita, joissa henkilön ei voida koskaan osallistuneen sukupuoliyhteyteen vapaaehtoisesti. Näin on esimerkiksi silloin, jos teossa on käytetty väkivaltaa (*misshandel [eller] annat våld*), rikollisen teon uhkaa (*hot om brottslig gärning*), tekijä on uhannut tehdä toista henkilöä koskevan haitallisen ilmoituksen kuten rikosilmoituksen (*hot om att åtala eller ange någon annan för brott eller hot om att lämna ett menligt meddelande om någon annan*) taikka jos teossa on kohtuuttomasti hyväksikäytetty uhrin erityisen

haavoittuvaa asemaa (*otillbörligt utnyttjar* — — *särskild utsatt situation*) tai väärinkäytetty vakavasti uhrin riippuvaista asemaa (*allvarligt missbruka att personen står i beroendeställning*). Erityisen haavoittuva asema voi aiheutua esimerkiksi tiedottomuudesta, unesta, vakavasta pelosta, päihtymyksestä tai muun huumaavan aineen vaikutuksesta, sairaudesta, ruumiinvammasta, psyykkisestä häiriöstä tai muista olosuhteista.

Rikoskaaren 6 luvun 1 §:n 2 kappaleessa todetaan, että jos 1 kappaleessa tarkoitettu rikos on olosuhteet huomioon ottaen vähemmän törkeä (*mindre grovt*), tekijä tuomitaan raiskauksesta vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Rikoskaaren 26 luvun 1 §:n 2 kappaleen mukaisesti vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on näissä tapauksissa 14 päivää.

Rikoskaaren 6 luvun 1 §:n 3 kappaleen mukaan jos 1 kappaleessa tarkoitettu teko on törkeä, tekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta (*grov våldtäkt*) vankeuteen vähintään viideksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Teon törkeyttä arvioitaessa on erityisesti otettava huomioon, onko tekijä käyttänyt erityisen vakavaa väkivaltaa tai uhkaa, onko tekijöitä ollut useampi kuin yksi taikka onko tekijä tekotavalla, huomioon ottaen uhrin nuori ikä tai muuten osoittanut erityistä häikäilemättömyyttä tai raakuutta.

Rikoskaaren 6 luvun 1 a §:ssä säädetään tuottamuksellisesta raiskauksesta (*oaktsam våldtäkt*), jonka enimmäisrangaistus on neljä vuotta vankeutta. Tuottamuksellinen teko on rangaistava, jos tekijä on törkeän huolimaton niiden olosuhteiden osalta, joihin toisen henkilön vapaaehtoisuus perustuu. Jos tuottamuksellinen raiskaus on olosuhteet huomioon ottaen vähemmän vakava (*mindre allvarlig*), ei teko ole rangaistava (2 kappale).

Norjan rikoslain 26 luku koskee seksuaalirikoksia. Raiskauksesta (*voldtekt*) säädetään rikoslain 291 §:ssä. Perussäännöksen mukaan rangaistaan sitä, joka hankkii seksuaalisen kanssakäymisen (*seksuell omgang*) väkivallalla tai uhkaavalla käytöksellä, on seksuaalisessa kanssakäymisessä tiedottoman tai muun toimintaa vastustamaan kykenemättömän kanssa taikka väkivallalla tai uhkaavalla käytöksellä saa uhrin harjoittamaan seksuaalista kanssakäymistä jonkun toisen henkilön kanssa tai tekemään vastaavan teon itselleen. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta enintään kymmenen vuotta. *Norjassa* vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on rikoslain 31 §:n mukaisesti 14 päivää.

Raiskauksesta tuomittava vähimmäisrangaistus on rikoslain 292 §:n mukaan kolme vuotta vankeutta ja enimmäisrangaistus 15 vuotta, jos seksuaalinen kanssakäyminen on säännöksessä tarkemmin kuvattu sukupuoliyhteydeksi tai siihen rinnastettavaksi teoksi katsottava teko.

Törkeästä raiskauksesta vankeutta tuomitaan rikoslain 293 §:n mukaan enintään 21 vuotta. Sama koskee tilanteita, joissa syyllistä on aikaisemmin rangaistu 291, 294 tai 299 §:n nojalla raiskauksesta tai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Teko voidaan katsoa törkeäksi esimerkiksi, jos useat ovat yhdessä raiskanneet uhrin tai raiskaus on tehty erityistä kipua aiheuttavalla tai erityisen loukkaavalla tavalla.

Myös törkeästä huolimattomuudesta tehdyt raiskaukset ovat rikoslain 294 §:n mukaan rangaistavia. Niistä tuomitaan enintään kuuden vuoden vankeusrangaistus ja 293 §:ssä tarkoitetuissa olosuhteissa tehtyinä enintään kymmenen vuoden vankeusrangaistus.

Tanskan rikoslain 216 §:n 1 kappaleen 1 kohdan mukaan raiskauksesta (*voldtaegt*) tuomitaan se, joka hankkii itselleen (*tiltvinger sig*) sukupuoliyhteyden (*samleje*) käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla väkivallalla. Kappaleen 2 kohdan mukaan samoin rangaistaan sitä, joka hankkii itselleen sukupuoliyhteyden käyttämällä muuta laitonta pakkoa taikka sellaisen henkilön kanssa, joka on kykenemätön vastustamaan tekoa. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta enin-

tään kahdeksan vuotta. Tanskassa vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on rikoslain 33 §:n 1 momentin mukaan seitsemän päivää. Enimmäisrangaistus on 2 kappaleen mukaan 12 vuotta vankeutta, jos uhri on alle 12-vuotias lapsi. Jos raiskaus on ollut luonteeltaan erityisen vaarallinen tai olosuhteet muutoin ovat erityisen raskauttavia, enimmäisrangaistus on 3 kappaleen mukaan samoin 12 vuotta vankeutta.

Tanskan rikoslain 218 §:ssä säädetään rangaistus sille, joka on sukupuoliyhteydessä käyttämällä hyväksi toisen mielisairautta tai henkistä kehitysvammaisuutta (*mentale retardering*). Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta enintään neljä vuotta.

Saksassa seksuaalisesta väkivallasta, pakottamisesta ja raiskauksesta säädetään rikoslain 177 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan esimerkiksi se, joka vastoin toisen henkilön ilmeistä tahtoa tekee tälle seksuaalisia tekoja, on tuomittava vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan samoin rangaistaan esimerkiksi sitä, joka tekee toiselle seksuaalisia tekoja käyttäen hyväkseen sitä, ettei toinen pysty muodostamaan tai ilmaisemaan päinvastaista tahtoaan. Pykälän 4 momentin mukaan teosta on esimerkiksi tuomittava vankeutta vähintään yksi vuosi, mikäli uhrin kyvyttömyys tahdonmuodostukseen perustuu uhrin sairauteen tai vammaisuuteen.

Saksan rikoslain 177 §:n 5 momentin mukaan teosta on tuomittava vankeutta vähintään yksi vuosi, jos tekijä esimerkiksi käyttää väkivaltaa uhria kohtaan. Pykälän 6 momentin mukaan erityisen vakavissa tapauksissa rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Erityisen vakava tapaus on kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun teossa tunkeudutaan kehoon (raiskaus) tai kun teon tekee yhdessä useampi henkilö. Pykälän 7 momentin mukaan vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistus on tuomittava, jos rikoksentekijä pitää mukanaan asetta tai muuta vaarallista välinettä, muuten pitää mukanaan välinettä tarkoituksessa estää väkivallalla tai sillä uhkaamisella toisen henkilön vastarinta tai asettaa uhrin vakavaan terveydelle aiheutuvan vahingon vaaraan. Rikoslain 177 §:n 8 momentissa todetaan, että vähintään viiden vuoden vankeusrangaistus on tuomittava, jos rikoksentekijä käyttää asetta tai muuta vaarallista välinettä teon aikana taikka rikoksentekijä vakavasti pahoinpitelee uhria tai asettaa teollaan uhrin kuoleman vaaraan.

Saksan rikoslain 177 §:n 9 momentin mukaan vähemmän vakavissa 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on tuomittava vankeutta vähintään kolme kuukautta ja enintään kolme vuotta, vähemmän vakavissa 4 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa vankeutta on tuomittava vähintään kuusi kuukautta ja enintään kymmenen vuotta ja vähemmän vakavissa 7 ja 8 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa vankeutta on tuomittava vähintään yksi vuosi ja enintään kymmenen vuotta.

2.4 Nykytilan arviointi

2.4.1 Seksuaalirikosten rangaistuksista yleisesti

Tietopohja. Seksuaalirikoksista tuomittavat rangaistukset nousevat säännöllisin ajoin keskustelun kohteeksi. Usein tämä liittyy johonkin uutisoituun rikostuomioon, jonka rangaistuksen ei katsota ankaruudeltaan vastaavan ns. yleistä oikeustajua. Yksittäiset tuomiot eivät kuitenkaan kerro rangaistuskäytännön suurista linjoista. Lisäksi julkisuudessa käsiteltyjä juttuja koskevassa uutisoinnissa ei useinkaan kerrota tekotavasta ja olosuhteista, joissa rikos on tehty. Tämä johtuu usein asiakirjojen (mukaan lukien tuomio) salassapitoa koskevista määräyksistä, jotka on annettu uhrien suojelemiseksi. Syyksi luetun rikoksen nimike ei vielä kerro teon yksityiskohdista. Samankin rikosnimikkeen sisällä rikokset saattavat vaihdella merkittävästi tekotavoiltaan ja rangaistavuudeltaan. Tuomioistuimet ovat rangaistusta määrätessään sidottuja ri-

koslain 6 luvun säännöksiin, joiden mukaan rangaistukseen vaikuttavat moninaiset tekoon, tekijään ja uhuriin liittyvät tapauskohtaiset olosuhteet. Määrätyt rangaistukset perustuvat riippumattomien tuomioistuinten lain säännösten puitteissa suorittamaan harkintaan.

Koska yksittäisiä tapauksia koskevista rangaistuksista ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä ja koska Tilastokeskuksen tilastoista ei ole saatavissa rikosten tekotapoja koskevia tietoja, merkittävimpien viime vuosina toteutettujen seksuaalirikosten rangaistuskäytäntöön vaikuttavien lainsäädäntömuutosten taustalla on ollut perusteellinen rangaistuskäytäntöä koskeva tutkimustieto. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus 2009 vaikutti osaltaan siihen, että vuonna 2011 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus korotettiin neljään kuukauteen vankeutta ja sukupuoliyhteyden sisältävä teko sisällytettiin lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus 2012 oli tärkeä taustamateriaali vuonna 2014 toteutetussa raiskausrikoksia koskevassa lainsäädäntöuudistuksessa. Tutkimuksissa perehdyttiin muun ohessa siihen, millaisia rangaistuksia tuomitaan erilaisia tekotapoja käsittävistä hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksista. Tutkimusten laati-joilla oli pääsy myös salassa pidettäviin tietoihin. Vastaavaa kattavaa tutkimustietoa ei ole nyt käytettävissä lainsäädäntömuutosten tekemisen jälkeiseltä ajalta, mikä jossakin määrin vaikeuttaa johtopäätösten tekemistä rangaistuskäytännöstä.

Oikeusvertailu. Muiden valtioiden rangaistussäännöksistä ei ole tehtävissä pitkälle meneviä päätelmiä. Oikeusvertailun perusteella voidaan tehdä lähinnä se johtopäätös, että asteikkojen tulee mahdollistaa rangaistuksen määrääminen hyvin laajalta asteikolta.

Suomen lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö vaikuttavat olevan ankarampia kuin Ruotsissa. Suomessa sukupuoliyhteydelle lapsen kanssa on säädetty sekä ankarampi enimmäisrangaistus että ankarampi vähimmäisrangaistus kuin Ruotsissa. Ruotsissa sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa tuomitaan vähintään 14 päivää (sexuellt utnyttjande av barn) ja enintään 10 vuotta vankeutta (grov våldtäkt mot barn). Suomessa saman tyyppisistä teoista tuomitaan vähintään 4 kuukautta (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö) ja enintään 13 vuotta vankeutta (törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä raiskaus). Myös suojaikärajaa koskeva säännös on Suomessa tiukempi. Ero heijastuu myös rangaistuskäytäntöön: väkilukuun suhteutettuna Suomessa tuomittiin vuonna 2016 lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä enemmän vankeusrangaistuksia kuin Ruotsissa ja rangaistusten yhteenlaskettu pituus oli suurempi.

Rikollisuustilanne. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta kontrollijärjestelmä on merkittävästi tehostunut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Rikosprosessiin päätyvien asioiden määrä on moninkertaistunut. Esimerkiksi poliisin tietoon tulleiden lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten määrä on kuusinkertaistunut vuosina 1980–2016. Tästä ei voida tehdä sitä johtopäätöstä, että rikosten tosiasiallinen kokonaismäärä olisi lisääntynyt. Tietoisuus lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten luonteesta (rikosten vahingolliset vaikutukset sekä piiloon jäämisen ja myöhäisen ilmitulon riski) on lisääntynyt, mikä on ilmennyt paitsi ilmoittamisalttiuden lisääntymisenä (mukaan lukien tietyille viranomaisille asetettu ilmoitusvelvollisuus) myös näiden rikosten selvittämistapojen tehostumisena.

Rikollisuustilanne ei viittaa tarpeeseen ankaroida rangaistuskäytäntöä yleisesti. Sitä vastoin myös uhritutkimusten tuloksissa korostuu tekojen erilaisuus. Tämä viittaa rangaistusasteikkojen osalta siihen, että asteikkojen tulee olla riittävän laajoja.

2.4.2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Rikoslain 20 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Saman luvun 7 §:n 1 mo-

mentin mukaan törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on tuomittava vankeutta vähintään yksi ja enintään kymmenen vuotta.

Selvänä lähtökohtana voidaan pitää, että rangaistuskäytäntö on ankaroitunut vuoden 2011 lainsäädäntömuutosten seurauksena. Tuolloin tehtyjen lainsäädäntömuutosten vaikutus on jo näkynyt oikeuskäytännössä niin, että törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittujen rangaistusten ja ehdottomien vankeusrangaistusten lukumäärä on kaksin- tai kolminkertaistunut siitakin huolimatta, että muutosten vaikutukset eivät vielä välttämättä näy täysimääräisesti viime vuosien rangaistustilastoissa asioiden käsittelyaikataulun vuoksi. Lähtökohtaisesti voidaan kuitenkin olettaa, että tapauksissa, joissa rikoksen sisältämä seksuaalinen teko on sukupuolilyhteys, teot katsotaan oikeuskäytännössä pääsääntöisesti törkeiksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöiksi ja niistä tuomitaan ehdotonta vankeutta, jonka keskipituus on noin kolme vuotta vankeutta. Jos samalla täyttyy raiskauksen tunnusmerkistö, tekijä tuomitaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja raiskauksesta, käytännössä niiden törkeistä tekemuodoista.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus korotettiin vuonna 2011 neljään kuukauteen vankeutta. Vähimmäisrangaistuksen korottaminen edelleen ei vaikuta perustellulta, koska rangaistavuuden piiriin kuuluu hyvinkin erilaisia tekoja, muun ohessa puhtaasti samallisia tekoja. Tämän vuoksi jo toteutettua vähimmäisrangaistuksen korotustakin sen tekemisen yhteydessä jossakin määrin arvosteltiin. Rangaistuskäytännöstä olevista tiedoista ei myöskään ilmene perustetta puuttua lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistukseen. Ruotsissa vähimmäisrangaistus on 14 päivää eikä sitä ole vastikään käsitellyssä hallituksen esityksessä ehdotettu korotettavaksi.

Arvioitaessa mahdollisia säädösmuutostarpeita on syytä kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tekotaipojen kirjo on laaja, mikä puhuu laajan rangaistusasteikon puolesta. Tekotaipojen piiriin kuuluu lukuisasti muitakin seksuaalisia tekoja kuin sukupuolilyhteys, jonka määritelmä on lisäksi aikaisemmin todetun mukaisesti laaja. Näiden rikosten piiriin kuuluvat myös teot, joihin ei liity tekijän ja uhrin välistä fyysistä kontaktia tai joissa rikosentekijä ja uhri eivät ole edes samassa paikassa.

Rikosoikeudellinen suhteellisuusperiaate edellyttää, että rangaistuksen on oltava oikeudenmukaisessa suhteessa teon vahingollisuuteen ja moitittavuuteen. Periaate edellyttää niin ikään sitä, että eri rikoksia koskevien rangaistusasteikkojen on oltava oikeudenmukaisessa ja loogisessa suhteessa toisiinsa. (Ks. esim. HE 141/2012 vp.) Suhteellisuusperiaatteesta seuraa muun muassa, että rikosten rangaistusasteikkoja ei voida perustella esimerkiksi käytettävissä olevilla pakkokeinoilla. Mitä tärkeämmästä suojattavasta edusta on kyse ja mitä enemmän teko tai laiminlyönti sitä loukkaa, sitä ankarampi rangaistusuhka on perusteltu. Rikosoikeudella suojattavien oikeushyvien keskinäisen suhteellisuuden arvioimiseksi ei kuitenkaan ole olemassa mitään yleispätevää ohjetta. Perusoikeusjärjestelmäkään ei itsessään sisällä perusoikeuksien keskinäistä arvojärjestystä.

Moitittavuutta koskeva arvio liittyy ennen kaikkea syyllisyysperiaatteeseen. Rangaistusuhat on tarkoitettu teoistaan moraalisesti ja oikeudellisesti vastuunalaisille syyntakeisille rikosten tekijöille. On arvioitava, kuinka paheksuttavana menettelyä voidaan pitää ja kuinka paljon tekijää voidaan tästä moittia. Rikokseen liitettävää rangaistusasteikkoa ei siten voida perustaa pelkästään vahinkoseurauksen vakavuuteen, vaan myös syyksilukemisen aste on otettava huomioon.

Lakivaliokunta on näiden vakiintuneiden periaatteiden mukaisesti katsonut, että rikosten rangaistusasteikot on määritettävä tekojen haitallisuuden ja paheksuttavuuden eli niiden rangaistusarvon mukaan (esim. LaVM 3/1998 vp).

Seksuaalirikosten rangaistusasteikkoja tai rangaistusten oikeasuhtaisuutta ei siten voida tarkastella erillisenä muiden rikosten rangaistuksista. Rikosten rangaistusasteikkojen täytyy olla niin yleisemmin rikoslain sisällä kuin seksuaalirikoksia koskevan 20 luvun sisällä sellaisia, että eri tekojen asteikot ovat keskenään asianmukaisessa suhteessa.

Kuten vuoden 2011 lainsäädäntömuutosten yhteydessä korostettiin, lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten osalta lähtökohtaisesti vakavimpia ovat sukupuoliyhteyden sisältävät teot. Tämä ei kuitenkaan koske pelkästään tuolloin tarkastelun kohteena olleita hyväksikäyttör rikoksia, vaan myös lapsiin kohdistuvia raiskausrikoksia. On pidettävä erityisesti huolta siitä, että sukupuoliyhteyden sisältävistä teoista tuomitaan niiden vakavuutta vastaava rangaistus, mihin liittyy tarve varmistaa se, että rangaistusasteikot ovat riittävän laajoja. Tarve muutenkin huolehtia rangaistusasteikkojen riittävästä laajuudesta liittyy siihen, että lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttör rikoksia voidaan tehdä useilla ja vakavuudeltaan toisistaan poikkeavilla tavoilla.

2.4.3 Raiskausrikokset

Rikoslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan raiskauksesta on tuomittava vankeutta vähintään yksi ja enintään kuusi vuotta. Rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettut teot, rikoksentekijä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Rikoslain 20 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan törkeästä raiskauksesta on tuomittava vankeutta vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta.

Raiskausrikoksia koskevaan lainsäädäntöön on tehty tällä vuosikymmenellä kahteen otteeseen muutoksia (2011 ja 2014). Lainsäädäntö on siis varsin tuoretta. Jälkimmäisellä kerralla raiskausrikoksia koskevien säännösten muutostarpeet arvioitiin laajasti hyödyntäen Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusta raiskausrikosten rangaistuskäytännöstä (Selvityksiä raiskausrikoksista. OM, Selvityksiä ja ohjeita 13/2012).

Rikoslain 20 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Saman luvun 7 §:n 1 momentin mukaan törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on tuomittava vankeutta vähintään yksi ja enintään kymmenen vuotta. Nykyisin tilanteissa, joissa samalla teolla syyllistytään sekä lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön että raiskaukseen, raiskaus- ja hyväksikäyttörikos yhtyvät eli säännöksiä sovelletaan samanaikaisesti ja tekijä tuomitaan rangaistukseen sekä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä että raiskauksesta.

Ruotsissa rikoskaaren 6 luvun 4 §:n 1 ja 2 kappaleessa säädetään lapsen raiskauksena rangaistavaksi se, että tekijä on sukupuoliyhteydessä alle 15-vuotiaan lapsen kanssa ja eräissä tilanteissa 15–17-vuotiaan lapsen kanssa taikka tekee muun lapseen kohdistuvan sukupuoliyhteyteen rinnastuvan teon. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta vähintään kaksi ja enintään kuusi vuotta. Jos teko katsotaan törkeäksi (esimerkiksi väkivallan käyttö), tekijä tuomitaan pykälän 3 kappaleen mukaan vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Näin ollen Ruotsin rikoskaaren 6 luvun säännösten mukaan Ruotsissa esimerkiksi väkivaltaa käyttäen toteutettu sukupuoliyhteys alle 15-vuotiaan lapsen kanssa tulee rangaistavaksi vain yhtenä rikoksena (6 luvun 4 §:n 3 kappale), kun Suomessa tekijä syyllistyy alle 16-vuotiaan

lapsen kohdalla kahteen rikokseen, käytännössä törkeään raiskaukseen ja törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

Kuten edellä on todettu, lapsiin kohdistuvista raiskausrikoksista ei ole viimeaikaista tutkimustietoa, mutta Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen 2009 mukaan (s. 45) tuomittiin keskimäärin 5 vuoden 11 kuukauden mittainen ehdoton vankeusrangaistus, jos törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyi myös raiskausrikos. Tämä tieto on ajalta ennen ankarampaan oikeuskäytäntöön johtaneita lainsäädäntömuutoksia (sukupuoliyhteyden sisältävän teon lisääminen lapsen törkeään seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön ja teon kohdistumisen alle 18-vuotiaaseen lisääminen törkeään raiskauksen tunnusmerkistöön).

Arvioitaessa mahdollisia säädösmuutostarpeita on syytä kiinnittää huomiota siihen, että edellä todetun mukaisesti tilanteessa, jossa raiskaus- ja hyväksikäyttörikos yhtyvät, tuomitaan nykyisin kahdesta eri rikoksesta. Yhden yksittäisen säännöksen malli, joka kattaisi sekä 2 §:ssä tarkoitetun törkeään raiskauksen ja samalla 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun lapsen törkeään seksuaalisen hyväksikäytön saattaisi näissä tilanteissa helpottaa tunnistamaan nykyistä paremmin ne tilanteet, joissa samassa teossa on kyse sekä seksuaalisesta hyväksikäytöstä että raiskausrikoksesta ja varmistaa sen, että teosta tuomitaan oikeuskäytännön mukainen ja pituudeltaan teon vakavuuden nähden oikeasuhtainen vankeusrangaistus. Muutos saattaisi myös selkeyttää oikeuskäytäntöä ja yhtenäistää rangaistuskäytäntöä. Yhden rikosnimikkeen käyttö näitä tilanteita koskien saattaisi myös yksinkertaistaa syyttämistä seksuaalirikoksissa.

2.4.4 Lapsen suostumus, avuton tila ja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten nimike

Suomen rikoslainsäädännössä on valittu seksuaalirikosten lainsäädäntötekniikassa se malli, että lapsiin kohdistuvista teoista säädetään erikseen ja lapsiin kohdistuvien tekojen rangaistusasteikko on ankarampi kuin aikuisiin kohdistuvissa teoissa. Raiskausrikoksia ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä sovelletaan rinnakkain.

Sukupuoliyhteydestä aikuisen kanssa ilman tämän suostumusta tuomitaan raiskauksen perustunusmerkistön mukaan enintään 6 vuotta vankeutta (raiskaus) ja sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa enintään 10 vuotta vankeutta (törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö).

Lainsäädännön lähtökohtana on, että alle 16-vuotias lapsi ei voi antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen tai muuhunkaan seksuaaliseen tekoon aikuisen kanssa. Sukupuoliyhteyksiin lapsen kanssa sovelletaan törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa säännöstä riippumatta siitä, onko teko tapahtunut yhteisymmärryksessä lapsen kanssa vai ei.

Rangaistusta voidaan edelleen ankaroida, jos lapseen kohdistuva teko täyttää lisäksi jonkin raiskausta koskevassa säännöksessä mainitun tunnusmerkin. Raiskausta koskevassa säännöksessä ei ole ikärajoja. Suostumus sinänsä ei ole arvioitavana, koska lapsi ei voi missään olosuhteissa antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen lapsen aikuisen kanssa.

Sitä vastoin merkityksellistä on, onko lapsi ylipäättään kykenevä esimerkiksi muodostamaan tahtoaan. Raiskausta koskevia säännöksiä sovelletaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien säännösten ohella, jos lapsi on muun muassa pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan. Tämä ankaroi rangaistusta edelleen, jolloin enimmäisrangaistukseksi muodostuu voimassa olevan lainsäädännön mukaan 13 vuotta vankeutta (törkeä raiskaus ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö).

Sääntely siis ankaroituu johdonmukaisesti, eikä voimassa olevan lainsäädäntöteknisen perusratkaisun muuttamiseen ole rangaistustason tai rangaistuksen määräämiseen liittyviä syitä.

Oikeusministeriö arvioi vuonna 2018 raiskausrikosten tunnusmerkistöjä suostumukseen liittyvien kysymysten osalta. Esimerkiksi kysymys siitä, tulisiko kaikista nuorimpiin lapsiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet säätää rangaistaviksi raiskausrikoksina, kytkeytyy laajemmin seksuaalirikoksia koskevaan sääntelytekniikkaan. Koska nyt käsillä oleva esitys koskee vain törkeimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistustasoa, ei kysymystä arvioida tämän esityksen yhteydessä tarkemmin.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet ja toteuttamisvaihtoehdot

Esityksen tavoitteena on *tehostaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rikosoikeudellista suojaa* ja suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä sekä siten *ehkäistä ennalta lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia*.

Rikosten ennaltaehkäisyä on mahdollista tavoitella monin eri keinoin. *Rikosoikeudellisen ultima ratio -periaatteen* mukaan rikosoikeutta voidaan käyttää oikeushyvien suojeluun vain, jos käytettävissä ei ole toista moraalisesti hyväksyttävämpää sitä tehossaan kohtuullisissa määrin lähestyvää ja kohtuullisin kustannuksin toimeenpantavissa olevaa keinoa. Rikosoikeuden lisäksi esimerkiksi sosiaali-, alkoholi- ja koulutuspoliittiset toimet samoin kuin terveydenhuolto ja yhdyskuntasuunnittelu vaikuttavat rikollisuuteen.

Seksuaalirikosten osalta rikosoikeuden vaihtoehtoina merkityksellisiä ovat erityisesti rikosentorjunnan keinot. Rikosentorjunta voidaan yksilön kehitystä tukeviin toimiin, rikosten tilannetorjuntaan ja muihin rikosten tekoympäristöä koskeviin toimiin, yhteisölliseen rikosentorjuntaan ja viranomaiskontrollin kautta toteuttaviin toimenpiteisiin.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta yksilön kehitystä tukevat muun muassa toimiva terveydenhuolto, jolla voidaan ennaltaehkäistä seksuaalihäiriöiden kuten pedofilian haittavaikutuksia sekä seksuaalirikoksista epäillyille ja tuomituille suunnatut hoito-ohjelmat. Rikosten tilannetorjunnan kautta puolestaan vaikuttaa muun muassa lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskeva lainsäädäntö.

Rangaistusjärjestelmän sisälläkin vaihtoehtoja on useita. Rangaistusten ankaruuden ohella merkityksellisiä tekijöitä ovat muun muassa kiinnijäämisriski, rangaistuksen määräämisen ja täytäntöönpanon nopeus ja rangaistuksen sisältö. Yleisprevention kannalta merkityksellistä on myös väestön normituntemus eli se, että väestö on tietoinen rangaistavuudesta ja siitä, millainen seuraamus teoista voi aiheutua. Rangaistusten sisällön osalta merkityksellisiä ovat ennen kaikkea kuntoutuksen eri muodot kuten kognitiivis-behavioraaliset menetelmät ja psykoterapia.

Suomessa on viime vuosina toteutettu toimia, joilla lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin pyritään vaikuttamaan rangaistuksille vaihtoehtoisin keinoin. Muun muassa rikostaustaa koskevaa lainsäädäntöä on kehitetty ja ennalta ehkäisevää hoitoa tehostettu.

Näiden toimien rinnalla on perusteltua pyrkiä ehkäisemään lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia myös rikosoikeudellisen järjestelmän keinoin. Seksuaalirikosten rikosoikeudellista arviointia on vaikea muuttaa millään muulla tavalla kuin kiristämällä laissa säädettyjä rangaistusasteikkoja. Rangaistusasteikkojen muutoksilla lainsäätäjät voi ohjata rangaistuskäytäntöä tiettyyn

suuntaan, jos käsitys teon rangaistusarvosta ja siihen liittyen paheksuttavuudesta on muuttunut.

Edellä kuvatuin perustein on välttämätöntä huolehtia siitä, että rangaistusasteikot ovat toisaalta riittävän laajoja sekä varmistaa täsmätoimin, että vakavimpien tapausten rangaistukset vastaavat tekojen vahingollisuutta. Jotta rangaistusten korottaminen vaikuttaisi rikoksia yleisesti ennalta ehkäisevästi, tulee korottamista tukea rangaistustasoa koskevalla viestinnällä.

Ehdotetut säännökset panevat jatkossa osaltaan täytäntöön Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita kuten lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 88/2011, ns. Lanzaroten sopimus) 18 artiklan määräyksiä seksuaalisesta hyväksikäytöstä, naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 53/2015, ns. Istanbulin sopimus) 36 artiklan määräyksiä seksuaalisesta väkivallasta sekä lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (SopS 60/1991) 19(1) ja 34 artiklan määräyksiä seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Säännökset ovat merkityksellisiä myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8(1) artiklan sekä lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/YOS korvaamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (2011/92/EU) 3 artiklan kannalta. Säännöksiä tulee siten tulkita ottaen huomioon muun muassa ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan periaate (PeVL 2/1990 vp s. 3/1) ja EU-oikeuden tulkintavaikutus.

3.2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Esityksessä ehdotetaan, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotetaan neljästä vuodesta kuuteen vuoteen vankeutta. Tällöin voitaisiin arvioida nykyistä ankarammin törkeimpiä mainitun rikoksen piiriin kuuluvia tekoja, jotka eivät esimerkiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n edellyttämän kokonaisarvostelun perusteella täytä lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöä. Tällaisten tekojen piiriin voi kuulua nimenomaan sukupuoliyhteyden sisältäviä tekoja.

Enimmäisrangaistuksen korottaminen antaisi laajemman rangaistusasteikon myötä mahdollisuuden ottaa nykyistä paremmin huomioon lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekemuotojen erilaisuus ja nykyistä paremmin suhteuttaa rangaistus teon vakavuuteen. Asteikkomuutoksen vaikutukset liittyisivät ennen muuta vakaviin tekemuotoihin.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottamisen tavoitteena olisi rangaistusten kiristäminen ja rangaistuskäytännön ankaroituminen vakavimmissa lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Tarkoituksena on lapsen ruumiillisen koskemattomuuden varmistaminen ja lapsen oikeuksien entistä parempi suojaaminen rikoslain tarjoamin keinoin. Muutos osoittaisi myös lainsäätäjän entistä ankarampaa suhtautumista lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin.

Hyöty—haitta-punninta. Rangaistussäännösten on täytettävä paitsi oikeasuhtaisuutta ja hyväksyttävyyttä koskevat yleiset vaatimukset, myös oltava konkreettisesti hyödyllisiä. Hyöty—haitta-punninta on vakiintunut lainsäätäjän toimintaa ohjaava kriminalisointiperiaate, joka nojautuu osin suhteellisuusvaatimukseen ja -periaatteeseen. Periaatteelle on 1970-luvulta lähtien annettu samankaltainen ydinsisältö: hyötyjä ja haittoja on vertailtava keskenään, ja saavutettavien hyötyjen on oltava aiheutuvia haittoja suurempia. Kieltona ilmaistuna: rangaistussäännöksen säätäminen tai muuttaminen ei ole sallittua, jos odotettavissa on, että se aiheuttaa enemmän yhteiskunnallista haittaa kuin hyötyä.

Kun perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin sisältyvä suhteellisuusvaatimus edellyttää punnintaa taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuuden ja rajoitettavan perusoikeuden välillä, edellyttää hyöty—haitta-vertailu konkreettista punnintaa käytännön hyötyjen ja haittojen välillä. Vastaavasti perustuslakivaliokunnan lausunnossa 9/2016 vp vahvistettu rikosoikeudellisen järjestelmän vakiintunut tavoite — rikosten ja rikollisuuskontrollin aiheuttamien kärsimysten ja kustannusten minimoiminen — edellyttää hyötyjen ja haittojen keskinäistä vertaailua.

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia säätelevillä rangaistussäännöksillä saavutettavat hyödyt koskevat ennen kaikkea käyttäytymisvaikutuksia. Rangaistussäännöksillä pyritään vähentämään yhteiskunnallisesti vahingollisena pidettävää toimintaa ja tätä kautta toimintaan liittyviä haitallisia seurauksia kuten aineellisia ja aineettomia haittoja sekä kärsimystä.

Rangaistusten asemaa seksuaalirikosten estämisessä ei ole syytä ylikorostaa. Tämä koskee niin rangaistusten yleisiä rikoksia estäviä vaikutuksia kuin jo tuomittuun rikosentekijään kohdistuvia erityisiä uusien rikosten tekemistä estäviä vaikutuksia. Seksuaalirikokset eivät välttämättä ole luonteeltaan sellaisia rikoksia, joiden tekijät tekoon ryhtymistä edeltävässä vaiheessa kiinnittävät merkittävästi huomiota rikoksesta seuraavaan rangaistukseen tai sen ankaruuteen sikäli kuin heillä edes on niistä käsitystä tai tietoa. Rikosten tekemistä edeltävässä mahdollisessa laskelmoinnissa rangaistusten ankaruutta suurempi merkitystä on todennäköisesti esimerkiksi rikosentekotilaisuuksilla ja kiinnijäämisriskillä. Toisaalta seksuaalirikoksiin liittyvä uusimisriski on muita rikoksia pienempi (ks. Hinkkanen, Ville, 2009. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. OPTL:n tutkimustiedonantoja 92, s. 84—85), joten erityisestävä vaikutus ei tältä osin voi nousta kovin suureksi.

Jos oletetaan, että hyväksikäyttörikoksia tehdään lapsiuhritutkimusten tulosten mukaisesti vuosittain noin 1 500 ja että rikosten rangaistusjousto on $-0,1$, voidaan korotuksen arvioida vähentävän lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä vuosittain noin 7 rikoksella (ks. kustannus—hyöty-analyysin perusteista tarkemmin OMML 7/2018, s. 32—37 ja 94—96). Yhden rikoksen ehkäisemisen hinnaksi muodostuu näillä oletuksilla noin 70 000 euroa.

Rangaistusjoustolla tarkoitetaan, kuinka monta prosenttia rikoskäyttäytyminen muuttuu, jos rangaistukset ankaroituvat yhdellä prosentilla. Esimerkiksi rangaistusjousto $-0,1$ tarkoittaa, että 10 prosentin korotus merkitsisi rikosten vähenemistä 1 prosentilla. On syytä huomata, että jouston suuruuteen liittyy merkittävää epävarmuutta. Tämän vuoksi analyysia on syytä täydentää haarukoimalla eri skenaarioita. Jos rangaistusjousto olisi $-0,05$, olisivat yhden hyväksikäyttörikoksen ehkäisykustannukset 160 000 euroa. Jos jousto olisi $-0,2$, olisivat kustannukset puolestaan 30 000 euroa.

Ehdotettu korotus on hyöty—haitta-vertailun näkökulmasta perusteltu, jos katsotaan, että yhteiskunnan on perusteltua käyttää yhden hyväksikäyttörikoksen ehkäisemiseen enemmän kuin 70 000 euroa. Lisäksi edellytyksenä on, että samaa lopputulosta (70 000 e/yksi ehkäisty rikos) ei ole mahdollista saavuttaa muilla keinoin edullisemmin tai perusoikeuksiin vähemmän puututtavalla tavalla.

Summaa voidaan verrata esimerkiksi hyväksikäyttörikosten aineettomia vahinkoja koskevaan korvauskäytäntöön, jota on pidettävä rikosten ehkäisyyn liittyvän yhteiskunnallisen maksuhälikkuuden minimiarvona. Jos yhden hyväksikäyttörikoksen aiheuttama hyvinvoinnin menetys olisi vahingonkorvauskäytännön mukaisesti 30 000 euroa, joka vastaa suurimpia rikoksesta tuomittavia vahingonkorvauksia, ei toimenpide olisi yhteiskunnallisesti kannattava. Hyötyjen määrä olisi tällöin noin 200 000 euroa, haitat ylittäisivät hyödyt noin 300 000 eurolla ja yksi toimenpiteeseen sijoitettu euro tuottaisi vain 0,42 euron hyödyn.

On kuitenkin perusteltuja syitä katsoa, että hyvinvoinnin menetys on tätä suurempi, jolloin toimenpide voi olla kannattava. Vahingonkorvauskäytäntö kuvaa vain maksuhalukkuuden minimitasoa, ja lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset loukkaavat oikeushyviä mahdollisesti laajemmin kuin mitä vahingonkorvausoikeudellisessa arvioinnissa tavoitetaan. Voidaan myös ajatella, että päätös rikosten torjuntaan osoitettavista resursseista on luonteeltaan poliittinen tahdonilmaisu. Tällöin ei ole oikeudellisesti välttämätöntä, että resurssit vastaavat täsmällisesti kansalaisten maksuhalukkuutta, vastaavasti kuin rangaistuskäytännökään ei ole tarpeen orjalaisesti noudattaa esimerkiksi kansalaisten oikeustajua koskevien kyselyiden tuloksia. Lainsäädännön on kuitenkin oltava esimerkiksi perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin sisältyvän suhteellisuusvaatimuksen mukaista.

3.3 Törkeä lapsenraiskaus

Esityksessä ehdotetaan, että törkeimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksia ankaroitettaisiin lisäämällä rikoslakiin uusi törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistussäännös (rikoslaki 20 luku 7 b §). Ruotsin lainsäädännössä omaksutun mallin mukaisesti muodostettaisiin vain yksi rikos koskemaan niitä törkeimpiä tapauksia, joissa raiskaus- ja hyväksikäyttörikos nykyisin yhtyvät eli säännöksiä sovelletaan samanaikaisesti. Säännökseen liitettävä rangaistusasteikko olisi 4—12 vuotta vankeutta.

Rangaistussäännöksen säätämisen tavoitteena olisi rangaistusten kiristäminen ja rangaistuskäytännön ankaroituminen vakavimmissa lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Säännöksen tavoitteena olisi myös selkeyttää oikeustilaa siten, että tällaisissa tapauksissa voitaisiin tuomita vain yhdestä rikoksesta.

Rikos kohdistuisi rikoslain 20 luvun 7 §:n mukaisesti alle 16-vuotiaisiin ja eräissä tapauksissa 16- ja 17-vuotiaisiin uhreihin. Rikosnimike ja rangaistusasteikko kuvaisivat teon erityistä vahingollisuutta ja erityisen ankaraa suhtautumista kyseisiin seksuaalirikoksiin. Enimmäisrangaistus vastaisi taposta säädettyä enimmäisrangaistusta (rikoslain 21 luvun 1 §) ja asteikko olisi sama kuin terroristisessa tarkoituksessa tehdyllä surmalla (rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 6 kohta).

Rikoslain 7 luvun säännösten mukainen yhteinen enimmäisrangaistus törkeästä raiskauksesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on nykyisin 13 vuotta vankeutta. Rangaistuksen määräämisen kannalta vähimmäisrangaistus on kuitenkin enimmäisrangaistusta merkityksellisempi. Muutos merkitsisi, että vähimmäisrangaistus nousisi nyt kahdella vuodella 2 vuodesta 4 vuoteen. Kaksitoista vuotta on myös lainsäädäntökäytännössä vakiintunut enimmäisrangaistuksen pituus. Rikoslaisissa ei säädetä millegään yksittäiselle rikokselle 13 vuoden enimmäisrangaistusta. Kahdentoista vuoden enimmäisrangaistus on myös sovitettu yhteen yhteistä rangaistusta koskevan sääntelyn kanssa. Määräaikaisen yhteisen vankeusrangaistuksen yleinen maksimi on 15 vuotta (2 c luvun 2 §:n 2 momentti) ja yhteistä rangaistusta määrättäessä ankarin enimmäisrangaistus saadaan ylittää kolmella vuodella (7 luvun 2 §:n 1 momentin 3 kohta).

Törkeän lapsenraiskauksen yritystä ei säädettäisi erikseen rangaistavaksi. Jommankumman rikoksen jäädessä yritykseksi rikoksenteijä tuomittaisiin törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeää raiskausta koskevien rangaistussäännösten mukaan. Yrityksen säätäminen erikseen rangaistavaksi merkitsisi enimmäisrangaistuksen lieventymistä 9 vuoteen, mikä ei olisi sääntelyn johdonmukaisuuden kannalta perusteltua. Esimerkiksi törkeän raiskauksen yritys saattaa muodostaa tekokokonaisuudesta vain pienen osan, jolloin täytetystä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä voi olla tarpeen tästä huolimatta mitata ankara rangaistus.

Hyöty—haitta-punninta. Jos oletetaan, että näissä rikoksissa todennäköisyys, jolla viranomaisien tietoon tullut rikos luetaan syyksi tuomioistuimessa, on lapsen törkeää seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan oikeuskäytännön mukaisesti noin 85 prosenttia ja että kaikista rikoksista noin 85 prosenttia ilmoitetaan poliisille (ks. edellä tiedot lapsiuhritutkimuksesta), voidaan arvioida, että rikoksia tehdään vuosittain noin 20. Jos rangaistusjoustoksi oletetaan –0,1, voidaan muutoksen arvioida vähentävän rikostapauksia vuosittain noin 0,17 rikoksella. Yhden rikoksen ehkäisemisen hinnaksi muodostuu noin 1,7 miljoonaa euroa.

Korotus on tällöin hyöty—haitta-punninnan kannalta perusteltu, jos katsotaan, että yhteiskunnan on perusteltua käyttää yhden tällaisen rikoksen ehkäisemiseen enemmän kuin 1,7 miljoonaa euroa. Summa ylittää selvästi esimerkiksi vakavimpiin seksuaalirikoksiin liittyvän vahingonkorvauskäytännön (suurimpien korvausten suuruusluokka noin 60 000 euroa).

Lainsäädäntötekniset toteuttamisvaihtoehdot. Esityksessä ehdotetaan, että törkeän lapsenraiskauksen tunnusmerkistössä viitattaisiin samalla teolla tehtyyn törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja törkeään raiskaukseen.

Esityksen valmistelussa on arvioitu ehdotetun ratkaisun lisäksi vaihtoehtoina malleja, jossa a) säädettäisiin itsenäinen törkeää lapsenraiskausta koskeva tunnusmerkistö tai jossa b) uusi rangaistussäännös muotoiltaisiin eräänlaiseksi törkeän raiskauksen tai lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön ylitörkeäksi muodoksi.

Olisi sinänsä lainsäädäntöteknisesti mahdollista kirjoittaa törkeää lapsenraiskausta koskeva pykälä viittaamatta muihin rangaistussäännöksiin. Tällöin säännöksen suhde (törkeää) raiskausta ja (törkeää) lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin säännöksiin jäisi kuitenkin epäselväksi. Kun tarkoituksena on, että tekotapa vastaa rikosten yhdistelmää, on itsenäistä säännöstä selvempää viitata suoraan mainittuihin säännöksiin.

Ylitörkeän tekemuodon osalta on todettava, että Suomen rikoslainsäädännössä ei ole vakiintunut tapaa porrastaa rikosten törkeitä tekemuotoja useampaan eri luokkaan. Rikosoikeuskomitean mietinnössä (1976:72) ehdotettiin, että kaikista vakavimmat rikokset voitaisiin porrastaa neljään luokkaan (s. 188; rikkomus, rikos, vakava rikos ja törkeä rikos). Esimerkiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta mietinnössä ehdotettiin otettaviksi käyttöön nimikkeet lapsen kohdistuva haureus, vakava lapsen kohdistuva haureus ja törkeä lapsen kohdistuva haureus. Mietinnössä ei kuitenkaan kuvattu, miten porrastus lainsäädäntöteknisesti toteutettaisiin. Mietinnössä katsottiin ainoastaan, että mitä törkeämpi rikos on, sitä vähemmän harkintaa tunnusmerkistön tulisi edellyttää (s. 168), mikä periaate omaksuttiinkin rikoslain kokonaisuudistuksessa. Ruotsin rikoslainsäädännössä eräillä rikoksilla on törkeä (*grov*) ja erityisen törkeä (*synnerligen grov*) tekemuoto. Erityisen törkeisiin rikoksiin liittyvät erilliset kvalifiointiperusteet, jotka tekevät erityisen törkeäksi.

Valmistelussa ei kuitenkaan tässä tapauksessa tunnistettu viitattuihin tunnusmerkistöihin nähden itsenäisiä kvalifiointiperusteita. Lisäksi jos säännös olisi muotoiltu esimerkiksi törkeän raiskauksen ylitörkeäksi muodoksi, jäisi epäselväksi, mikä olisi säännöksen suhde törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaan säännökseen. Kyse on kuitenkin nimenomaan tilanteesta, jossa rikokset yhtyvät.

Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että mainittujen rikosten yhtyessä säännöksessä tarkoitettulla tavalla sovellettaisiin kumpaankin nähden poikkeussäännöksenä törkeää lapsenraiskausta koskevaa uutta rangaistussäännöstä. Säännökseen liittyisi uusi, vähimmäisrangaistukseltaan ankarampi rangaistusasteikko.

Sääntelytekniikan osalta voidaan vielä todeta, että rikoslaissa käytetään muuallakin lainsäädäntötekniikkaa, jossa rikoksen tunnusmerkistössä viitataan muihin tunnusmerkistöihin. Tällaisia viittauksia on esimerkiksi yleisvaaran tuottamusta koskevassa rangaistussäännöksessä (34 luvun 7 §: "Joka tahallaan tai huolimattomuudesta tekee 1, 2, tai 4 §:ssä mainitun teon", "joka huolimattomuudesta tekee 6 §:ssä tarkoitetun teon"). Myös terroristisessa tarkoituksessa tehtyjä rikoksia koskeva sääntely (34 a luvun 1 §) perustuu malliin, jossa viitataan muihin tunnusmerkistöihin ja tietyssä tarkoituksessa tehtyjen rikosten rangaistusasteikkoa korotetaan. Toisin kuin terroristisessa tarkoituksessa tehdyissä rikoksissa, tässä tapauksessa kyse ei kuitenkaan olisi vain asteikon korottamisesta (ks. HE 188/2002 vp s. 32/I), vaan törkeä lapsenraiskaus olisi itsenäinen rikosnimike, joka ainoastaan tekotapatunnusmerkistönsä osalta tukeutuisi muihin rangaistussäännöksiin.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Ehdotetut muutokset korostaisivat lasten ruumiillisen koskemattomuuden merkitystä ja entistä ankarampaa suhtautumista lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin, erityisesti kaikkein vakaviimpiin ja törkeimpiin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Tämän odotetaan vaikuttavan asenteisiin ja sen myötä vaikuttavan mahdollisten rikoksenteijöiden käyttäytymiseen niissä rajoissa, joissa siihen rikoslain keinoin ylipäättään on mahdollista vaikuttaa.

Sääntelyn tavoitteena on lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vähentäminen, jolla on merkitystä erityisesti lasten turvallisuuden ja myös yleisen turvallisuuden tunteen kannalta. Ehdotetuilla muutoksilla ja niiden taustalla olevalla lasten ruumiillisen koskemattomuuden korostamisella voidaan jo sinänsä arvioida olevan myönteistä merkitystä lasten oikeuksien kehittämisen kannalta. Rikosten ehkäiseminen vähentää myös rikoksista aiheutuvia terveyshaittoja ja kärsimystä.

Esityksen rikollisuusvaikutusten määrällinen arviointi on vaikeaa ja siihen liittyy merkittävää epävarmuutta. Suuntaa-antavan arvion esittäminen on kuitenkin tärkeää, jotta saataisiin käsitys vaikutusten suuruusluokasta. Voidaan arvioida, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korotus vähentää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä vuosittain noin 7 rikoksella (rangaistusjousto -0,05...-0,2: 4—16 rikoksella). Törkeää lapsenraiskausa koskevan säännöksen voidaan arvioida vähentävän vakavimpia rikoksia vuosittain noin 0,17 rikoksella (rangaistusjousto -0,05...-0,2: 0,09—0,4 rikoksella) eli ehkäisevän yhden rikoksen noin joka kuudes vuosi.

Esityksen vaikutukset kohdistuvat rikosten uhrien ja ennaltaehkäisyn osalta ennen muuta naisiin (tyttöihin) ja rikosten tekijöiden osalta erityisesti miehiin. Poliisin tietoon vuonna 2017 tulleista epäillyistä lapsen seksuaalisista hyväksikäyttörikoksista 935 kohdistui tyttöihin ja 134 poikiin, alle 15-vuotiaisiin kohdistuneista raiskausrikoksista 126 tyttöihin ja 9 poikiin. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttöön syylliseksi epäillyistä miehiä oli 734 ja naisia 18. Raiskausrikoksissa (sisältää myös aikuisiin kohdistuneet teot) vastaava suhdeluku oli 930 miestä ja 8 naista. (Tilastokeskus.)

Esityksellä ei ole olennaisia vaikutuksia työllisyyteen tai työelämään. Vankeusrangaistusten pidentyminen vähentää työn tarjontaa siltä osin kuin vangit ovat pois työmarkkinoilta ja lisää rangaistusten täytäntöönpanoon liittyvän työn kysyntää. Esityksellä ei ole olennaisia ympäristövaikutuksia, lukuun ottamatta rikosten vähenemisen välillistä vaikutusta ihmisten elinoloihin.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn uudistaminen enimmäisrangaistusta korottamalla ei merkitse, että viranomaisten tutkittaviksi tulisi uusia rikosryhmiä. Kyse olisi ainoastaan siitä, että jo nykyisin rangaistavia tekoja arvioitaisiin uuden rangaistusasteikon puitteissa. Sama koskee törkeää lapsenraiskausta koskevan rangaistussäännöksen säätämistä. Se kattaisi tekoja, joita on tähänkin asti käsitelty esitutkinnassa ja rikosprosessissa, mutta eri nimikkeillä. Esitys ei siten aiheuta olennaista työmäärän muutosta poliisille tai oikeuslaitokselle.

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rangaistuskäytännön odotetaan uudistuksen myötä ankaroituvan. Törkeää lapsenraiskausta koskevan uuden rangaistussäännöksen säätämisen myötä rangaistuskäytännön odotetaan uudistuksen myötä ankaroituvan niissä tapauksissa, joissa raikaus- ja hyväksikäyttörikosta koskevia säännöksiä sovelletaan samanaikaisesti. Muutokset kasvattaisivat vankimäärää jäljempänä arvioidulla tavalla ja lisäisivät siten Rikosseuraamuslaitoksen työmäärää.

Esityksellä ei ole olennaisia vaikutuksia viranomaisten keskinäisiin suhteisiin, viranomaisten tehtäviin ja menettelytapoihin, henkilöstöön tai organisaatioon taikka viranomaisten hallinnollisiin tehtäviin.

Rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista säädetään pakkokeinolaissa (806/2011). Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkinnassa on neljän vuoden enimmäisrangaistuksen perusteella mahdollista käyttää nykyään muun muassa pidättämistä (2:5.1 2 k), matkustuskieltoa (5:1), kotietsintää (8:2.1 1 k), laite-etsintää (8:21.1 1 k), henkilöntarkastusta (8:31.1), henkilönkatsastusta (8:32.1), DNA-tunnistetta tai ruutisavunäytettä ulkopuoliselta (8:32.2) henkilötuntomerkkien ottamista (9:3.2), epäillyn DNA-tunnisteen määrittämistä (9:4.1), vangin DNA-tunnisteen määrittämistä (9:4.2), lähetyksen takavarikoimista ja jäljentämistä (7:5.1), televalvontaa (10:6.2), televalvontaa haltijan suostumuksella (10:7.1), sijaintitietojen hankkimista epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi (10:8), tukiasematietojen hankkimista (10:10.2), suunnitelmallista tarkkailua (10:12.3), peiteltyä tiedonhankintaa (10:14.2), teknistä kuuntelua (10:16.3), teknistä katselua (10:19.4), esineen teknistä seurantaa (10:21.2), epäillyn teknistä seurantaa (10:21.3), teknistä laitetarkkailua (10:23.3), teleyksilöintitietojen hankkimista (10:25.1), peitetoimintaa tietoverkossa (10:27.3), valeostoa (10:34.2), ja valvottua läpilaskua (10:41.2) ja ylimääräisen tiedon käyttöä (10:56.2). Lisäksi on erikseen säädetty, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkinnassa voidaan käyttää telekuuntelua (10:3.2) ja peitetoimintaa (10:27.2).

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottaminen merkitsee, että rikoksen tutkinnassa tulisivat uusina keinoina käyttöön viranomaisen, avustajan, lääkärin tai julkaisijan asiakirjojen takavarikointi ja jäljentäminen (7:3.2 3 k) sekä tekninen kuuntelu ja tekninen katselu, jonka kohteena on viesti lähimaiselle, lääkärille tai julkaisijalle (10:52.2).

4.3 Taloudelliset vaikutukset

Esityksen taloudelliset vaikutukset kohdistuvat ennen kaikkea julkiseen talouteen. Rangaistusten kiristäminen kasvattaa vankilukua, mikä lisää vankeusrangaistusten täytäntöönpanokustannuksia. Toisaalta vankeusrangaistukset vaikuttavat heikentävästi niiden kotitalouksien asemaan, joihin tuomitut kuuluvat. Esityksellä ei ole merkittäviä vaikutuksia yrityksiin eikä kokonaistaloudellisia vaikutuksia kansantalouteen.

4.3.1 Vaikutukset kotitalouksiin

Vankeusrangaistusten pidentäminen pienentää tuomittujen ja samalla heidän kotitalouksiensa tuloja ja siten myös heidän kulutustaan. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vuonna 2017 epäillyistä työvoimaan kuului noin 47 prosenttia (29 %-yksikköä työllisiä ja 18 %-yks. työttömiä). Työvoiman ulkopuolella olevista epäillyistä suurimpia ryhmiä olivat opiskelijat (24 %-yks.) ja eläkeläiset (12 %-yks.). Myös raiskausrikoksissa noin puolet epäillyistä kuului työvoiman piiriin. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta on huomattava, että rikoksenteekijä voi olla myös lapsen vanhempi, jolloin rikoksenteekijän taloudellisen aseman heikentyminen vaikuttaa välillisesti myös rikoksen uhrina olleen lapsen elatukseen.

On huomattava, että rikosten johdosta määrättävät vahingonkorvaukset ovat yhteydessä tuomittuihin rangaistuksiin. Siltä osin kuin hyväksikäyttörikosten rangaistukset pidentyvät, myös tuomittavat ja maksettavat vahingonkorvaukset saattavat kasvaa.

4.3.2 Vaikutukset julkiseen talouteen

Uudistuksen myötä vankeusrangaistukset pitenevät vankeuskausien loppupäässä ja vankimäärän odotetaan kasvavan. Kasvulla olisi taloudellisia vaikutuksia. On vaikea arvioida tarkasti, kuinka suurta vankimäärän kasvua ehdotetut muutokset käytännössä merkitsevät.

Ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanokustannukset vuonna 2017 olivat noin 66 900 euroa/vankivuosi (arvioitu bruttokustannus, laskettu tulot huomioivalla kertoimella Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa vuodelta 2017 ilmoitetusta nettokustannuksesta, s. 19). Jos henkilölle tuomitaan vuoden ehdoton vankeusrangaistus, vankeusrangaistuksen täytäntöönpano maksaa ensikertalaisen osalta noin 33 500 euroa (suorittaa puolet rangaistuksesta vankilassa) ja rikossenuusijan osalta noin 44 600 euroa (suorittaa kaksi kolmasosaa rangaistuksesta vankilassa). Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätöksen (s. 19) ja tilastollisen vuosikirjan perusteella voidaan edelleen laskea, että yhdyskuntapalvelu maksoi vuonna 2017 keskimäärin 34,94 euroa/tunti (lisäksi soveltuvuusselvitys 641 euroa) ja ehdollisen vankeuden valvonta 8,64 euroa/päivä.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus. Rangaistusasteikkomuutosten oikeuskäytäntöä ohjaavaan vaikutukseen liittyy aina tietty epävarmuus. Etukäteen on vaikea arvioida, miten oikeuskäytäntö asteikkomuutoksen johdosta muuttuu. Vuonna 2016 rikoslain 20 luvun 6 §:ssä tarkoitettusta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittiin 12 ehdotonta vankeusrangaistusta, joiden keskipituus oli 1 vuosi 5 kuukautta. Jos arvioidaan, että enimmäisrangaistuksen korottamisella neljästä vuodesta kuuteen vuoteen 12 ehdottomaan vankeusrangaistukseen tulisi 8 kuukautta lisää, joista tekijöiden ollessa pääsääntöisesti ensikertalaisia vankilassa suoritettaisiin puolet, vankilassa suoritettavaa aikaa tulisi lisää 48 kuukautta (4 vankivuotta). Enimmäisrangaistuksen korottamisesta seuraisi oletettavasti myös se, että osa ehdollisista vankeusrangaistuksista (lähinnä yhdyskuntapalvelulla tehostetut) muuttuisi pidentyessään ehdottomiksi. Jos näitä olisi viisi, ehdottoman vankeusrangaistuksen pituus olisi keskimäärin 2 vuotta vankeutta ja siitä vankilassa suoritettaisiin puolet, vankilassa suoritettavaa aikaa tulisi lisää 60 kuukautta (5 vankivuotta). Näillä oletuksin enimmäisrangaistuksen korotus lisäisi täytäntöön pantavia vankeusrangaistuksia 9 vankivuotta vuodessa, jolloin lisäkustannukset olisivat noin 602 000 euroa ($9 \text{ v} * 66\,900 \text{ e/v}$). Arvio on varovainen siinä mielessä, että kaikki rikoksenteekijät eivät ole välttämättä ensikertalaisia.

Ehdottomien vankeusrangaistusten jonkin verran lisääntyessä vähennyksenä voitaisiin jossakin määrin ottaa huomioon yhdyskuntapalvelun käytön vähentymisestä aiheutuva säästö, mutta oletettavasti ehdollisten vankeusrangaistusten pidentyessä yhdyskuntapalvelua käytettäisiin

ehdollisen vankeuden tehosteena muissa tapauksissa ja myös itsenäisenä seuraamuksena nykyistä enemmän. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ainoana rangaistuksena tuomittavan yhdyskuntapalvelun keskimääräinen pituus vuonna 2016 oli 175 tuntia. Ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena tuomittavan yhdyskuntapalvelun kesto oli puolestaan 50 tuntia. Jos oletetaan, että enimmäisrangaistuksen korottamisen seurauksena tuomitaan viisi yhdyskuntapalvelurangaistusta enemmän kuin nykyisin, kustannusten vuosittainen nettolisäys on 34 000 euroa ($5 * 175 \text{ h} * 34,94 \text{ e/h} + 5 * 641 \text{ e}$ (soveltuvuusselvityksen teettäminen)). Jos lisäksi oletetaan, että muutoksen seurauksena tuomitaan ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena viisi yhdyskuntapalvelurangaistusta enemmän kuin nykyisin, kustannukset ovat 12 000 euroa ($5 * 50 \text{ h} * 34,94 \text{ e/h} + 5 * 641 \text{ e}$ (soveltuvuusselvityksen teettäminen)).

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottamisen taloudelliset vaikutukset oikeusministeriön hallinnonalalle olisivat siten noin 0,65 miljoonaa euroa vuodessa.

Törkeän lapsenraiskauksen osalta voidaan varovaisesti arvioida, että 4–12 vuoden rangaistusasteikolla vankeusrangaistukset saattaisivat asettaa 6,5 vuoden keskirangaistuksen ympärille, mikä nostaisi vankeusrangaistuksen keskipituutta arviolta puolella vuodella. Jos arvioidaan, että säännöksessä tarkoitettuihin uhreihin kohdistuvia raiskausrikoksia käsitellään tuomioistuimissa vuosittain noin 15 ja jos muutoksesta aiheutuu 3 kuukauden lisäys vankilassa suoritettavaan aikaan, puhutaan vajaan neljän vankivuoden lisäyksestä (45 kuukautta). Vuosittain lisäkustannus olisi tällöin noin 250 000 euroa. Arvio on varovainen, koska korotus keskirangaistukseen voi olla suurempikin ja kaikki rikosentekijät eivät ole välttämättä ensikertalaisia, jotka istuvat rangaistuksestaan vankilassa vain puolet.

Mainituilla summilla vankeusrangaistuksesta ja yhdyskuntapalvelusta aiheutuvat taloudelliset vaikutukset olisivat yhteensä noin 900 000 euroa vuodessa. Kestäisi kuitenkin aikaa, ennen kuin vaikutuksia alkaisi syntyä. Uutta lainsäädäntöä sovelletaan vasta sen voimaantulon jälkeen tehtyihin tekoihin. Lisäksi lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten paljastuminen saattaa tapahtua viiveellä. Rikosprosessi vie lisäksi aikansa, ja valitustapauksissa vasta hovioikeuden tuomio on täytäntöönpanokelpoinen. Taloudellisia vaikutuksia syntyisi aikaisintaan vuonna 2020 ja täysimääräisinä vaikutukset tuntuisivat vasta sen jälkeisinä vuosina.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriössä valmisteltiin virkатыönä ”Arviomuistio rikoslain viimeaikaisesta kehityksestä ja tulevista kehitystarpeista” (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 7/2018), joka valmistui maaliskuussa 2018. Muistiossa käsiteltiin eräitä seksuaali-, väkivalta-, rattijuopumus-, ja talousrikoksia. Arviomuistiossa esitettiin jatkovalmistelussa pohdittaviksi rikoslain 20 lukua koskevia lainsäädäntömuutoksia.

Arviomuistiosta saatiin seksuaalirikosten osalta 60 lausuntoa. Lausunnoista julkaistaan tiivistelmä (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja).

Lausunnonantajat pitivät arviomuistiota pääsääntöisesti hyvänä lähtökohtana, mutta tekivät lukuisia täydentäviä ehdotuksia.

Myös seksuaalirikosten osalta muistiota pidettiin pääsääntöisesti hyvänä lähtökohtana. Lukuisat lausunnonantajat katsoivat arviomuistion mukaisesti, että seksuaalirikosten osalta tulisi ensisijaisesti selvittää aikaisempien lainsäädäntömuutosten vaikutuksia rikostilastoista ilmeneviä lukumäärätietoja laajemmin. Rangaistussäännösten muutoksiin lausunnoissa suhtauduttiin pääsääntöisesti varauksin. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottamista pidettiin useissa lausunnoissa vaikutukseltaan vähäisenä. Monet lausunnonantajat piti-

vät nykyisiä asteikkoja riittävinä. Toisaalta rangaistustason katsottiin kuitenkin useassa lausunnoissa olevan liian lievä. Törkeää lapsenraiskausta koskeva säännös sai enemmän kannatusta. Osassa lausunnoista sitä ehdotettiin kuitenkin toteuttavaksi osana laajempaa seksuaalirikoksia koskevaa uudistusta.

Arviomuistion pohjalta laadittiin luonnos hallituksen esitykseksi.

Luonnoksesta pyydettiin lausunto sisäministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, valtioneuvoston oikeuskanslerilta, eduskunnan oikeusasiamieheltä, Helsingin hovioikeudelta, Itä-Suomen hovioikeudelta, Helsingin käräjäoikeudelta, Pirkanmaan käräjäoikeudelta, Oulun käräjäoikeudelta, Valtakunnansyyttäjänvirastolta, Helsingin syyttäjänvirastolta, Länsi-Suomen syyttäjänvirastolta, Rikosseuraamuslaitokselta, Poliisihallitukselta, Keskusrikospoliisilta, Helsingin poliisilaitokselta, Sisä-Suomen poliisilaitokselta, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta, lapsiasiavaltuutetulta, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituuttilta, Suomen tuomariliitto — Finlands domareförbund ry:ltä, Suomen Syyttäjähdistys ry:ltä, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto — Finlands Juristförbund ry:ltä, Auktorisoidut Lakimiehet — Auktoriserade Jurister ry:ltä, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry — Finlands Polisorganisationers Förbund rf:ltä, Vankilavirkailijain Liitto VVL ry:ltä, Vankila- ja kriminaalityön henkilöstö VaKHe ry:ltä, Oikeuspoliittinen yhdistys — Rättspolitiska föreningen Demla ry:ltä, Suomen Kriminalistiyhdistys — Kriminalistföreningen i Finland r.y.:ltä, Amnesty International Suomen osasto ry:ltä, Kriminaalihuollon tukisäätiö sr:ltä, Lasten perusoikeudet — Children's Fundamental Rights ry:ltä, Lastensuojelun Keskusliitto ry:ltä, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:ltä, Pelastakaa Lapset ry:ltä, Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:ltä, Rikosuhripäivystykseltä, Sexpo-säätiö sr:ltä, Setlementti Tampere ry:ltä, SERITA-hankkeelta, rikosoikeuden ja kriminologian professori Tapio Lappi-Seppälältä, rikosoikeuden professori Kimmo Nuotiolta, rikosoikeuden professori Minna Kimpimäeltä, prosessioikeuden professori Johanna Niemeltä ja rikos- ja prosessioikeuden professori Matti Tolvaselta. Korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto.

Vastauksia lausuntopyyntöön saatiin 32. Lisäksi lausunnon antoi 7 yksityishenkilöä. Lausunnoista on julkaistu tiivistelmä (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 40/2018).

Lausunnonantajat pitivät ehdotuksen *tavoitteita pääsääntöisesti kannatettavina*, mutta näkemykset yksityiskohtaisesta toteutuksesta jakautuivat.

Kantansa ilmoittaneista lausuntopyynnön jakeluun sisältyneistä lausunnonantajista 39 % (11 kpl) ilmoitti kannattavansa esitystä kokonaan tai pääosin (sisäministeriö, Itä-Suomen hovioikeus, Oulun käräjäoikeus, Poliisihallitus, Sisä-Suomen poliisilaitos, lapsiasiavaltuutettu, Vankilavirkailijain Liitto VVL ry, Lasten perusoikeudet ry, Lastensuojelun Keskusliitto ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry sekä rikos- ja prosessioikeuden professori Matti Tolvanen).

Osittain esitystä ilmoitti kannattavansa 32 % (9 kpl; Helsingin käräjäoikeus, VKSV, Länsi-Suomen syyttäjänvirasto, Suomen Syyttäjähdistys ry, Suomen Lakimiesliitto, Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry, Pelastakaa Lapset ry, Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry ja Setlementti Tampere ry).

Esitystä ilmoitti vastustavansa 29 % (8 kpl; Helsingin hovioikeus, Pirkanmaan käräjäoikeus, Suomen tuomariliitto ry, Suomen Asianajajaliitto, rikosoikeuden professori Kimmo Nuotio, rikosoikeuden professori Minna Kimpimäki, Amnesty International Suomen osasto ry ja Kriminaalihuollon tukisäätiö sr).

Merkittävin kritiikin aihe koski muutoksen toteuttamista *osittaisuudistuksena*. Huomattava osa lausunnonantajista katsoi, että uudistus tulisi toteuttaa osana lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia tai koko rikoslain 20 lukua koskevaa kokonaisuudistusta tai että nyt muutettavaksi ehdotettua sääntelyä tulisi arvioida yhdessä raiskausrikoksia koskevan sääntelyn kanssa. Monet lausunnonantajat kiinnittivät tältä osin huomiota siihen, etteivät kaikki lapsiin kohdistuvat sukupuolilyhteydet täytä raiskausrikoksen tunnusmerkistöä eikä esitys toisi tähän muutosta.

Tältä osin voidaan todeta, että esitys koskee hallitusohjelman mukaisesti ainoastaan törkeimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistustasoa. Esityksen yhteydessä ei siten arvioida laajemmin raiskausrikosten sääntelytekniikkaan liittyviä kysymyksiä kuten suostumusta tai lapsen iän suhdetta raiskausrikoksia koskeviin säännöksiin (ks. jakso 2.4.4). Oikeusministeriössä on erikseen vireillä esivalmistelu, jossa tarkastellaan raiskausrikoksiin ja suostumukseen liittyviä kysymyksiä. Tässä yhteydessä tulee arvioitavaksi myös lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyvä sääntelytekniikka. Nyt käsillä olevan esityksen toteuttaminen ei ole ristiriidassa tai estä mahdollisten myöhempien uudistusten toteuttamista eikä uudistuksia ole välttämätöntä yhdistää. Rangaistustaso on sääntelytekniikasta erillinen kysymys ja sitä koskevat muutokset on perusteltua toteuttaa tällä hallituskaudella mahdollisista myöhemmistä uudistuksista riippumatta.

Osa lausunnonantajista katsoi, että esityksen *vaikutukset jäisivät vähäisiksi*. Tähän liittyen eräät lausunnonantajat totesivat, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottamisen lisäksi tai asemesta tulisi tai olisi vaikuttavampaa korottaa vähimmäisrangaistusta. Toisaalta osa ilmoitti nimenomaisesti vastustavansa vähimmäisrangaistuksen korottamista. Tältä osin voidaan viitata yleisperustelujen jaksossa 2.4.2 esitettyyn. Vallitseva tilanne viittaa nimenomaan tarpeeseen laajentaa rangaistusasteikkoa (enimmäisrangaistuksen korottaminen), ei supistaa sitä (vähimmäisrangaistuksen korottaminen).

Kritiikissä viitattiin myös siihen, että ennen lainsäädännön uudistamista tulisi selvittää *aikaisempien uudistusten vaikutukset*. Valtioneuvosto katsoo lausunnonantajien tavoin, että tieto rangaistustasosta ja rangaistuksen määräämisestä on tärkeää. Rangaistuskäytäntöä koskeva tutkimus ei kuitenkaan ole edellytys nyt ehdotettujen muutosten toteuttamiselle. Edellä mainittu johtopäätökset laajasta rangaistusasteikosta on mahdollista tehdä, vaikka käytävissä ei olisikaan yksityiskohtaista tietoa rangaistuksen mittaamiskäytännöstä. Sitä vastoin on tärkeää, että erityisesti tuomioistuinten käytössä olisi pitkällä aikavälillä ajantasaista tietoa sekä rangaistustason kehityksestä että rangaistuksen määräämisestä.

Helsingin hovioikeuden lausunnossa esitettiin, että *kokonaistörkeysarvostelu* saisi törkeän lapsenraiskauksen kohdalla korostuneen ja rangaistuksen kannalta keskeisen merkityksen ja jokseenkin sattumanvaraiset syyt saattaisivat tämän vuoksi vaikuttaa siihen, kuinka ankara rangaistus rikoksesta mitataan. Tältä osin on huomattava, että esityksellä ehdotetaan korotettavaksi myös lapsen seksuaalisen hyväksikäytön perustunnusmerkistön enimmäisrangaistusta, mikä osaltaan ankaroiittaa myös lievempien tekojen rangaistustasoa. Rangaistuksen mittaaminen törkeästä lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on jatkossakin sovittava yhteen siten, että oikeuskäytäntö muodostaa johdonmukaisen kokonaisuuden.

Lausuntopalautteen johdosta on muun muassa täsmennetty säätämisyjärjestystä ja rangaistuksen mittaamista koskevia perusteluita sekä korostettu, että muutosten kohteena oleva sääntely panee osaltaan täytäntöön kansainvälisiä velvoitteita. Laintarkastuksen huomioiden johdosta törkeää lapsenraiskausta koskevassa pykälässä on rikosten yrityksiä koskevaan 2 momenttiin lisätty nimenomaiset viittaukset niihin rikoksiin, joiden yrityksinä tällaiset teot rangaistaan.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ää, jota on muutettu myös eduskunnan 9 päivänä lokakuuta 2018 hyväksymällä hallituksen esityksellä 30/2018 vp (terrorisimidirektiivi). Viimeksi mainittua muutosta ei kuitenkaan ole vielä vahvistettu, joten muutokset on otettava huomioon tämän esityksen eduskuntakäsittelyssä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Rikoslaki

1 luku Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §. *Kaksoisrangaistavuuden vaatimus.* Pykälän 2 momentissa säädetään poikkeuksesta kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen. Momentin perustelut sisältyvät seuraaviin lainvalmisteluasiakirjoihin: HE 117/1997 vp ja LaVM 3/1998 vp s. 10/I—11/1 (muun muassa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö), HE 77/2001 vp s. 35/I—36/II ja LaVM 10/2002 vp s. 6/II (mm. virkarikoksia), HE 34/2004 vp s. 72 ja LaVM 4/2004 vp s. 4 (törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävä kuvan levittäminen, törkeä paritus), HE 55/2007 vp s. 17/I (sotarikokset), LaVM 10/2006 vp s. 5/II (seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta), HE 79/2010 vp s. 28/I—29/I ja LaVM 45/2010 vp s. 5/II—6/I (lahjusrikoksia), HE 282/2010 vp s. 101/I (mm. lapsiin kohdistuvat raiskausrikokset) sekä HE 155/2014 vp s. 81 ja TyVM 15/2014 vp s. 8 (mm. perheväkivalta ja avioliittoon pakottaminen).

Poikkeus koskee muun muassa eräitä seksuaalirikoksia kuten törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Koska näiden rikosten asemesta voitaisiin jatkossa tuomita rikoslain 20 luvun 7 b §:ssä tarkoitettua törkeästä lapsenraiskauksesta, lisättäisiin momentin 6 kohdan sisältämään luetteloon viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Muutos on luonteeltaan tekninen ja seurausta uuden rikosnimikkeen käyttöönotosta.

2 c luku Vankeudesta ja yhdistelmärangaistuksesta

11 §. *Yhdistelmärangaistus.* Pykälän 2 momentin 1 kohdassa säädetään rikoksista, joiden johdosta rikoksenteijä voidaan tuomita yhdistelmärangaistukseen (ks. HE 268/2016 vp). Yhdistelmärangaistukseen voidaan tuomita muun muassa törkeästä raiskauksesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Säännökseen lisättäisiin tämän vuoksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Muutos on luonteeltaan tekninen ja seurausta uuden rikosnimikkeen käyttöönotosta. Ruotsinkieliseen versioon tehtäisiin lisäksi kielellinen korjaus.

8 luku Vanhentumisesta

1 §. *Syyteoikeuden vanhentuminen.* Pykälän 5 momentissa säädetään seksuaalirikosten syyteoikeutta koskevista erityisistä vanhentumisajoista (ks. HE 282/2010 vp s. 101/II—102/I ja HE 169/2005 vp s. 50/I—51/I). Säännös koskee muun muassa törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeää raiskausta. Säännökseen lisättäisiin tämän vuoksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Muutos on luonteeltaan tekninen ja seurausta uuden rikosnimikkeen käyttöönotosta.

Sukupuolilyhteyden pakottamista koskeva rangaistussäännös on kumottu lailla 509/2014, joten viittaus siihen poistettaisiin tarpeettomana. Selvyyden vuoksi on syytä todeta, että rikoksen vanhentumiseen sovelletaan sen tekohetkellä voimassa ollutta vanhentumislainsäädäntöä, jollei tuomitsemishetken vanhentumislainsäädäntö johda vastaajan kannalta lievempään lopputulokseen (ks. RL 3:2.1—2). Tämä ilmenee muun muassa hallituksen esityksistä 44/2002 vp (s. 37) ja 169/2005 vp (s. 60/I) sekä lakivaliokunnan mietinnöstä 15/2005 vp (s. 3/II). Sukupuolilyhteyden pakottamista koskevan säännöksen kumoaminen ja tekojen siirtyminen rangaistavaksi raiskausta koskevien säännösten nojalla ei merkinnyt kohtelun lieventymistä, joten sukupuolilyhteyden pakottamisten vanhentumiseen sovelletaan rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 mo-

HE 212/2018 vp

menttia sellaisena kuin se on laissa 540/2011 (1.6.2011—31.8.2014 tehdyt rikokset), 1161/2005 (1.1.2006—31.5.2011 tehdyt rikokset) tai 138/1973 (1 mom., 1.1.1999—31.12.2005 tehdyt rikokset).

15 luku Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §. *Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen.* Pykälässä säädetään rangaistavaksi törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen (ks. HE 6/1997 vp s. 41/I—43/II, HE 188/2002 vp s. 27/I—29/II, HE 34/2004 vp s. 72/II—73/I, HE 55/2007 vp s. 37/I, HE 76/2009 vp s. 34/II ja HE 289/2014 vp s. 30/II—31/I). Säännöksen nojalla rangaistaan muun muassa sitä, joka tietää törkeän raiskauksen tai lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa. Säännöksen *1 momenttiin* lisättäisiin tämän vuoksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Muutos on luonteeltaan tekninen ja seurausta uuden rikosnimikkeen käyttönotosta.

20 luku Seksuaalirikoksista

6 §. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.* Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotettaisiin neljästä vuodesta kuuteen vuoteen vankeutta. Ehdotuksen mukaan rikoksesta tuomittaisiin jatkossa vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta vankeutta.

Rangaistusasteikon muutos ja enimmäisrangaistuksen korottaminen ilmentävät osaltaan lainsäätäjän entistä ankarampaa suhtautumista lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin tekoihin. Muutoksen tarkoituksena on ankaroittaa etenkin vakavimpien tekemuotojen rangaistuskäytäntöä.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tekotapojen kirjo on laaja. Tekotapojen piiriin kuuluu lukuisia muitakin seksuaalisia tekoja kuin sukupuoliyhteys, jonka määritelmä on sekin aikaisemmin todetun mukaisesti laaja. Rikosten piiriin kuuluu tekoja, joihin ei liity tekijän ja uhrin välistä fyysistä kontaktia tai joissa rikoksentekijä ja uhri eivät ole edes samassa paikassa. Koska erilaisten tekotapojen kirjo on laaja, on huolehdittava siitä, että myös rangaistusasteikon määrittävä säännös mahdollistaa rangaistusten määrittämisen laajalta asteikolta.

Rikoslain 6 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan rangaistusta määrättäessä on otettava huomioon kaikki lain mukaan rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys. Rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Korkein oikeus on törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa ratkaisussaan 2018:30 kohdassa 6 todennut, että mitattaessa rangaistusta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on kiinnitettävä erityistä huomioita siihen, miten vahingollinen teko on ollut lapsen kehityksen kannalta. Mitä läheisempi tekijä on uhrille ja mitä loukkaavampi seksuaaliteko on laadultaan, sitä vahingollisempi teko on lapselle. Mittaamisessa on perusteltua antaa merkitystä myös hyväksikäyttötekojen ja -kertojen lukumäärälle sekä sille, miten pitkälle ajanjaksolle ne ajoittuvat (KKO 2011:102, kohta 20).

Aikaisempaa laajempi rangaistusasteikko mahdollistaa sen, että erilaiset tekotavat ja niistä langetettavat rangaistukset voidaan aikaisempaa paremmin suhteuttaa tekojen vakavuuteen. Rangaistusasteikon muutoksen myötä on mahdollista arvioida nykyistä ankarammin esimerkiksi törkeimpiä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön piiriin kuuluvia tekoja, jotka kuitenkin eivät esimerkiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n edellyttämän kokonaisarvostelun perusteella täytä lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöä. Näiden tekojen piiriin voidaan

ajatella kuuluvan nimenomaan sukupuoliyhteyden käsittäviä tekoja. Sukupuoliyhteys tekotapana ei kuitenkaan itsessään merkitse, että rangaistus olisi mitattava asteikon ankarimmasta päästä. Tarkoituksena ei ole muuttaa esimerkiksi sitä lähtökohtaa, jonka mukaan sellaisia nuorten keskinäisiä seurustelusuhteita, joihin 7 a §:n rajoitussäännös ei aivan sovellu, voidaan arvioida verrattain lievästi.

Sukupuoliyhteyden lisäksi kysymykseen voisi tulla myös pitkäaikainen koskettelu taikka sellainen lievä pakottaminen tai painostaminen, joka ei itsessään täytä raiskauksen tai seksuaaliseen tekoon pakottamisen tunnusmerkistöä. Myös muut rangaistukseen vaikuttavat seikat eli lapsen seksuaalisen hyväksikäytön erityiset mittaamisperusteet on otettava huomioon rangaistusta mitattaessa (muun muassa lapsen nuori ikä, tekotavan nöyryyttävyys, lapsen tekijää kohtaan tuntema erityinen luottamus tai muuten tekijästä erityisen riippuvainen asema, tekojen määrä, tekojen aiheuttamat psyykkiset seuraukset). Rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavia tekijöitä hyväksikäyttörikoksissa on käsitelty tarkemmin oikeuskirjallisuudessa (mm. Hinkkanen, Ville, 2009. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. OPTL:n tutkimustiedonantoja 92, s. 32—61; Ojala, Timo, 2012. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset. Edilex Libri, s. 127—141 ja 184—200).

Säännöksellä suojellaan muun muassa lapsen ruumiillista koskemattomuutta ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

7 b §. *Törkeä lapsenraiskaus.* Rikoslakiin lisättäisiin uusi törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistussäännös. Säännöstä sovellettaisiin tilanteissa, joissa törkeä raiskaus ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö nykyisin yhtyvät eli säännöksiä sovelletaan samanaikaisesti. Näissä tilanteissa rikoksetekijä tuomittaisiin jatkossa kahden rikoksen asemesta vain yhdestä rikoksesta.

Uuden rikoksen nimike olisi törkeä lapsenraiskaus. Siitä tuomittaisiin se, joka syyllistyy 2 §:ssä tarkoitettuun törkeään raiskaukseen ja samalla 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

Säännöksen suojelukohteina ovat ennen kaikkea lapsen ruumiillinen koskemattomuus ja terveys sekä seksuaalinen itsemääräämisoikeus.

Soveltamisala. Säännös koskisi tekoja, jotka kohdistuvat rikoslain 7 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti alle 16-vuotiaisiin ja 6 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa 16- ja 17-vuotiaisiin uhreihin.

Säännöstä sovellettaisiin vain tapauksissa, joissa törkeä raiskaus ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on tehty samalla teolla eli rikokset ovat niin sanotussa ideaalikonkurrenssissa. Tämä ilmenee säännöksessä käytetystä sanasta "samalla". Jos esimerkiksi toinen viitatuista rikoksista kohdistuu toiseen henkilöön tai on tehty eri tekokerralla siten että rikokset on yksi-koitävä erillisiksi, tuomittaisiin rikoksetekijä nykyiseen tapaan erikseen törkeästä raiskauksesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Törkeää lapsenraiskausta koskevaa säännöstä ei ole tarkoitus soveltaa niissä tilanteissa, joissa raiskaus- ja hyväksikäyttörikos yhtyvät, mutta törkeän tekemuodon tunnusmerkistö täyttyy vain toisen rikoksen osalta. Tällöin tekijä tuomitaan nykyisen käytännön mukaisesti erikseen kahdesta eri rikoksesta, esimerkiksi raiskauksesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Soveltaminen edellyttäisi, että teko täyttäisi rikosvastuun yleiset edellytykset kummankin säännöksessä viitatus rikoksen osalta. Jos esimerkiksi 2 §:ssä tai 7 §:ssä tarkoitettuun rikokseen soveltuu jokin anteeksianto- tai oikeuttamisperuste, ei myöskään törkeää lapsenraiskausta koskevaa säännöstä voida soveltaa. Tämä ilmenee tunnusmerkistössä käytetystä sanasta "syyllistyy".

Rikoslain 20 luvun 7 a §:n rajoitussäännöksen mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa. Säännös on tarkoitettu sellaisia tilanteita varten, joissa on kyse nuorten keskinäisestä seurustelusta ja heidän seksuaalisesta kanssakäymisestään, joka perustuu vapaaehtoisuuteen. Esitöiden mukaan rajoitussäännöksen soveltaminen voisi estyä muissakin kuin niissä tapauksissa, joissa seksuaalisen kanssakäymisen yhteydessä syyllistytään rikokseen (HE 282/2010 vp, s. 106/I).

Törkeää lapsenraiskausta koskevaa säännöstä voidaan siten soveltaa myös tekoihin, jossa rikoksentehtäjän ja uhrin iässä ei ole suurta eroa, esimerkiksi jos 17-vuotias raiskaa 15-vuotiaan. Alle 18-vuotiaiden rikoksentehtäjien osalta tekijän ikä on kuitenkin otettava huomioon rangaistusta määrättäessä (rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 1 kohta) ja rangaistus määrätään rikoslain 6 luvun 8 §:n säännösten mukaisesti noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa. Asteikoksi muodostuu tällöin rikoslain 6 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan vankeutta 14 päivää—9 vuotta.

Törkeää lapsenraiskausta koskevan rangaistussäännöksen säätämällä ei ole tarkoitus muuttaa raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä koskevaa soveltamiskäytäntöä eikä -periaatteita. Törkeää lapsenraiskausta koskevaa säännöstä sovellettaisiin paitsi väkivaltaa tai sen uhkaa käyttämällä tehtyihin tekoihin, myös tilanteisiin joissa rikoksentehtäjä on rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla sukupuoliyhteydessä toisen kanssa käyttämällä hyväkseen sitä, että tämä on tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan.

Törkeyden kokonaisarvostelu. Vaikka säännös koskisi rikosten törkeää tekemuotoa, se ei sisältäisi itsenäistä ns. kokonaistörkeyttä koskevaa vaatimusta. Soveltaminen edellyttäisi kuitenkin, että teko täyttäisi sekä 2 §:ssä että 7 §:ssä säädetyt vaatimuksen siitä, että rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä (2 §:n 1 momentin loppukappale: "raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä", 7 §:n 1 momentin loppukappale: "rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä"). Jos kumpikin säännöksessä viitattu rangaistussäännös täytyisi samalla teolla, törkeää lapsenraiskausta koskevaa säännöstä sovellettaisiin siis automaattisesti arvioimatta erikseen tämän tekokokonaisuuden törkeyttä.

Rangaistusasteikko. Rikokselle säädettävä rangaistusasteikko olisi 4—12 vuotta vankeutta.

Törkeästä raiskauksesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä määrätään nykyään rikoslain 7 luvun nojalla yhteinen rangaistus, jonka asteikko on 2—13 vuotta vankeutta. Muutos merkitsisi siten vähimmäisrangaistuksen ankaroitumista kahdesta vuodesta neljään vuoteen vankeutta ja enimmäisrangaistuksen laskua 13 vuodesta 12 vuoteen. Myös useammasta rikoksesta tuomittava enimmäisrangaistus ankaroituisi. Yhteinen rangaistus kahdesta tai useammasta törkeästä lapsenraiskauksesta olisi rikoslain 7 luvun 2 §:n mukaisesti 15 vuotta vankeutta.

Uuden rangaistusasteikon tarkoituksena on ankaroittaa rangaistuskäytäntöä niissä tilanteissa, joissa raiskaus- ja hyväksikäyttörikos säännöksessä tarkoitettulla tavalla yhtyvät. Rangaistusasteikko osoittaisi lainsäätäjän erityisen ankaraa suhtautumista tämänkaltaisiin rikoksiin.

Tavoite toteutuisi ennen muuta vähimmäisrangaistuksen ankaroitumisen kautta. Toisaalta kaikista vakavimmissa tapauksissa on usein useita uhreja, jolloin asteikko mahdollistaisi nykyistä ankaramman rangaistuksen mittaamisen myös näissä tapauksissa.

Edellä on jo mainittu, että lapsiin kohdistuvista raiskausrikoksista ei ole viimeaikaista tutkimustietoa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen 2009 mukaan (s. 45) jos törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyi myös raiskausrikos, rikoksista tuomittiin keskimäärin 5 vuoden 11 kuukauden mittainen ehdoton vankeusrangaistus. Tämä tieto on ajalta ennen ankarampaan oikeuskäytäntöön johtaneita lainsäädäntömuutoksia (sukupuolilyhteyden sisältävän teon lisääminen lapsen törkeään seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön ja teon kohdistumisen alle 18-vuotiaaseen lisääminen törkeään raiskauksen tunnusmerkistöön).

Rangaistuksen määräämisessä voitaisiin hakea johtoa nykyisestä törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta oikeuskäytännöstä. Rangaistuksen mittaaminen olisi kuitenkin sovitettava uuden rangaistusasteikon mukaiseksi siten, että ankarampi vähimmäisrangaistus tulisi otetuksi huomioon. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että jatkossa mitattaisiin kaavamaisesti kaksi vuotta nykyistä pidempiä rangaistuksia. Edellä on arvioitu, että muutos pidentäisi keskirangaistuksia noin puoli vuotta.

Lähimmäksi asteikon yläpäättä voitaisiin ajatella kuuluvan esimerkiksi sellaisia rikoksia, jotka ovat olleet tekoajaltaan pitkäkestoisia, joissa on ollut useita asianomistajia tai useita yksittäisiä samaan asianomistajaan kohdistuvia eri tekoja ja tekijänä on ollut asianomistajalle erityisen läheinen henkilö. Kahdessa viimeksi mainitussa tapauksessa rangaistus määrätään yhteistä rangaistusta koskevalta asteikolta (4—15 vuotta vankeutta).

Konkurrenssi ja rikosten yksiköinti. Jos teko käsittää sukupuolilyhteyden lisäksi esimerkiksi koskettelua, tarkoituksena ei ole, että tekijä tuomittaisiin törkeään lapsenraiskauksen lisäksi myös rikoslain 20 luvun 6 §:ssä tarkoitettusta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai 7 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettusta törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Tällaisessa tilanteessa koskettelun voidaan katsoa konkurrenssioppien mukaisesti sisältyvän törkeään lapsenraiskausta koskevaan tekoon eikä koskettelusta ole tarpeen rangaista erikseen.

Myös lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja raiskausrikosten yksiköinti voivat poiketa toisistaan. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö voi jatkua pidempään siten, että vain osa teosta täyttää raiskausrikoksen tunnusmerkistön tai että saman hyväksikäyttörikoksen aikana tapahtuu useita raiskausrikoksia. Tarkoituksena on, että törkeää lapsenraiskausta koskevan säännöksen piiriin kuuluvat teot yksiköitäisiin ensisijaisesti raiskaussäännöksiä koskevien periaatteiden mukaisesti.

Jos rikosentekijä esimerkiksi on ensin sukupuolilyhteydessä alle 16-vuotiaan kanssa siten, että raiskausrikoksen tunnusmerkistö ei täyty ja myöhemmin uudestaan siten, että törkeään raiskauksen tunnusmerkistö täyttyy, hänet tuomittaisiin vain yhdestä törkeästä lapsenraiskauksesta — edellyttäen että tekokokonaisuutta olisi pidettävä vain yhtenä törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Vastaavasti tapauksissa, joissa nykyään luettaisiin syyksi yksi törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja useita törkeitä raiskauksia, teko yksiköitäisiin raiskausrikoksia koskevien periaatteiden mukaisesti. Rikosentekijä tuomittaisiin tällöin useista törkeistä lapsenraiskauksista.

Syytesidonnaisuuden ja vaihtoehtoisten syytteiden osalta voidaan vielä todeta, että jos rangaistusta on vaadittu törkeästä lapsenraiskauksesta, voidaan vastaaja vaihtoehtoisesti tuomita rangaistukseen muun muassa törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä raiskauksesta taikka näiden lievemmistä tekemuodoista (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa, 11

luvun 3 §:n toinen virke), ottaen kuitenkin huomioon vastaajan kuulemista koskevat vaatimukset.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin 1 momentissa tarkoitettujen rikosten yrityksistä. Törkeän lapsenraiskauksen yritystä ei säädettäisi pykälässä erikseen rangaistavaksi. Jos jompikumpi tai molemmat 1 momentissa tarkoitetuista rikoksista (törkeä raiskaus tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö) jäisi yritykseksi, rikoksenteikijä tuomittaisiin 2 ja 7 §:n nojalla näistä rikoksista yhteiseen rangaistukseen eikä tekoihin sovellettaisi törkeää lapsenraiskausta koskevaa säännöstä. Käytännössä kysymykseen voi tulla esimerkiksi täytetty törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeän raiskauksen yritys, jolloin rikoksenteikijä tuomitaan näistä rikoksista vähintään 14 päivän ja enintään 13 vuoden yhteiseen vankeusrangaistukseen.

1.2 Esitutkintalaki

4 luku Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

19 §. *Ilmoitus oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta.* Säännöksessä säädetään esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle hänen oikeudestaan saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta. Säännöksen perustelut sisältyvät hallituksen esitykseen 66/2015 vp (s. 42—43).

Ilmoitusvelvollisuus koskee muun muassa eräitä seksuaalirikoksia kuten törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Koska näiden rikosten asemesta voitaisiin jatkossa tuomita rikoslain 20 luvun 7 b §:ssä tarkoitettua törkeästä lapsenraiskauksesta, lisättäisiin säännöksen 1 *momentin* sisältämään luetteloon rikosnimikkeistä viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Muutos on luonteeltaan tekninen ja seurausta uuden rikosnimikkeen käyttöönotosta.

9 luku Esitutkinta-aineisto

4 §. *Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten.* Pykälän 4 *momentin* 2 ja 3 *kohdassa* säädetään siitä, että eräiden seksuaalirikosten asianomistajien kuulustelu on tiettyissä tapauksissa tallennettava ääni- ja kuvatalenteelle (ks. HE 46/2014 vp s. 146/II—147/II). Velvollisuus tallentamiseen koskee muun muassa törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeää raiskausta. Säännöksiin lisättäisiin tämän vuoksi viittaukset törkeään lapsenraiskaukseen. Muutokset ovat luonteeltaan teknisiä ja seurausta uuden rikosnimikkeen käyttöönotosta.

1.3 Pakkokeinolaki

10 luku Salaiset pakkokeinot

3 §. *Telekuuntelu ja sen edellytykset.* Pykälän 2 *momentissa* säädetään telekuuntelun edellytyksistä (ks. HE 222/2010 vp s. 318/II; 1 kohdan osalta lisäksi HE 289/2014 vp s. 31/I, 11 kohdan osalta HE 18/2014 vp s. 33/II ja HE 93/2016 vp s. 38 ja 12 kohdan osalta HE 232/2014 vp s. 39/I). Säännöksen 5 *kohdan* mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn teleosoitteeseen, jos tätä on syytä epäillä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Säännökseen lisättäisiin tämän vuoksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. *Momentin* 1—3, 6—11 ja 13 *kohtaan* tehtäisiin lisäksi kielellinen korjaus lisäämällä rikosnimikkeiden väliin sana "tai". Muutokset ovat teknisiä.

17 §. *Asuntokuuntelu ja sen edellytykset.* Pykälä sisältää asuntokuuntelun määritelmän ja sen käytön edellytykset (ks. HE 222/2010 vp s. 330/II—331/I, 1 kohdan osalta lisäksi HE

289/2014 vp s. 31/I). Pykälän 4 kohdan mukaan asuntokuuntelua voidaan käyttää, jos epäiltyä on syytä epäillä muun muassa törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Säännökseen lisättäisiin tämän vuoksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Pykälän 1—3, 5, 8 ja 9 kohtaan tehtäisiin lisäksi kielellinen korjaus lisäämällä rikosnimikkeiden väliin sana "tai". Muutokset ovat teknisiä.

1.4 Oikeudenkäymiskaari

17 luku Todistelusta

24 §. Pykälän 3 momentissa säädetään tilanteista, joissa esitutkinnassa annettua kertomusta voidaan käyttää todisteena (ks. HE 46/2014 vp s. 84—85). Momentin 3 ja 4 kohdan mukaan todisteena voidaan tietyin edellytyksin käyttää muun muassa törkeän raiskauksen tai lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön asianomistajan kuulustelua, joka on tallennettu videotallenteelle. Säännökseen lisättäisiin tämän vuoksi viittaukset törkeään lapsenraiskaukseen. Muutokset ovat teknisiä.

1.5 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

16 luku Ilmoituksen ja tiedon antaminen

2 §. *Ilmoitus vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta.* Pykälän 2 momentissa säädetään poliisin velvollisuudesta ilmoittaa tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta asianomistajalle, joka on ilmoittanut haluavansa tällaisen ilmoituksen (ks. HE 66/2015 vp s. 55—56). Ilmoitusvelvollisuus koskee muun muassa raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Säännökseen lisättäisiin tämän vuoksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Muutos on tekninen.

1.6 Vankeuslaki

19 luku Ilmoitukset ja tiedon antaminen

4 §. *Ilmoitus vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta.* Pykälän 2 momentissa säädetään Rikosseuraamuslaitoksen velvollisuudesta ilmoittaa vangin vapauttamisesta tai vankilasta poistumisesta asianomistajalle, joka on ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen (ks. HE 66/2015 vp s. 53—54). Ilmoitusvelvollisuus koskee muun muassa törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Säännökseen lisättäisiin tämän vuoksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Muutos on tekninen.

5 §. *Ilmoitukset poliisille.* Pykälän 2 momentissa säädetään Rikosseuraamuslaitoksen velvollisuudesta ilmoittaa poliisille muun muassa törkeästä raiskauksesta tai törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitun vangin vapauttamisesta (ks. HE 45/2014 vp s. 57, viittaus yhdistelmärangaistukseen lisätty HE:llä 268/2016 vp s. 47). Säännökseen lisättäisiin tämän vuoksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Muutos on tekninen.

1.7 Panostajalaki

7 §. *Panostajalta edellytetty käyttäytyminen.* Pykälässä säädetään panostajan pätevyyskirjan hakijan hyvämaineisuudesta (ks. HE 134/2015 vp s. 25). Pykälän 3 kohdasta ilmenee, että henkilön voidaan eräin edellytyksin katsoa olevan käyttäytymiseltään sopimaton panostajaksi, jos hänet on viimeksi kuluneiden kolmen vuoden aikana tuomittu sakkorangaistukseen rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 5 a, 6, 7, 7 a, 8, 8 a—8 c, 9 tai 9 a §:ssä tarkoitetusta seksuaalirikok-

sesta. Säännöksen pykäläviittaus muutettaisiin yleiseksi viittaukseksi rikoslain 20 luvussa tarkoitettuihin seksuaalirikoksiin, koska säännöksessä luetellaan kaikki luvussa tarkoitetut rikokset. Muutos on tarpeen teknisistä syistä, koska rikoslain 20 lukuun ehdotetaan edellä lisättäväksi uusi 7 b §.

1.8 Laki raskauden keskeyttämisestä

1 §. Pykälässä säädetään perusteista, joilla raskaus voidaan naisen pyynnöstä keskeyttää. Pykälän 3 kohdan mukaan raskaus voidaan keskeyttää, kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 1—3 §:ssä, 5 §:ssä, 6 §:n 3 momentissa tai 7 §:ssä.

Säännöksen sisältämät vanhentuneet viittaukset muuhun lainsäädäntöön ehdotetaan ajanmukaistettaviksi. Rikoslain 20 luvun 3 § (pakottaminen sukupuoliyhteyteen) on kumottu lailla 509/2014. Viittaus siihen ehdotetaan tämän vuoksi poistettavaksi. Aikaisempi rikoslain 20 luvun 6 §:n 3 momentin säännös (563/1998) sisältyy nykyään asiallisesti 20 luvun 6 §:n 2 momentin toiseen virkkeeseen (540/2011). Koska yksittäisiin virkkeisiin viittaaminen ei ole vakiintuneen lainsäädäntötekniikan mukaista, ehdotetaan viittaus laajennettavaksi koko 2 momenttiin. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön johdosta alkanut alle 16-vuotiaan raskaus voitaisiin siten jatkossa keskeyttää ns. rikosperusteisesti. Muutoksella ei kuitenkaan ole tosiasiallisia vaikutuksia, koska alle 17-vuotiaan lapsen raskaus on voitu jo nykyään keskeyttää lapsen iän perusteella (ikäperuste, 1 §:n 4 kohta, ks. HE 6/1997 vp s. 197/II).

Säännöksessä mainitaan törkeä raiskaus ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Kohtaan lisättäisiin tämän vuoksi viittaus törkeään lapsenraiskaukseen. Muutos on tekninen.

3 §. Voimassa olevan säännöksen mukaan jos nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 3 §:ssä tai 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun poliisitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä. Perusteluiden (HE 6/1997 vp s. 198/I) mukaan säännöksessä viitataan niihin 1 §:n 3 kohdan mukaisiin raskauden keskeyttämisen perusteena mainittuihin rikoksiin, jotka ovat asianomistajarikoksia. Mitkään viitatuista eivät enää ole asianomistajarikoksia (ks. HE 216/2013 vp s. 63/II). Säännökseen ehdotetaan kuitenkin tässä yhteydessä tehtäväksi vain muun lainsäädännön muutosten edellyttämät tekniset korjaukset.

Rikoslain 20 luvun 3 § (pakottaminen sukupuoliyhteyteen) on kumottu lailla 509/2014. Raiskauksen perustunnusmerkistöä vähemmän vakavasta raiskauksesta säädetään nykyään rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentissa, joka käsittää osan aikaisemmin pakottamisena sukupuoliyhteyteen rangaistuista teoista. Väkivaltaa sisältävät teot sisältyvät nykyisin raiskauksen perustunnusmerkistöön (ks. HE 216/2013 vp s. 57). Viittaus rikoslain 20 luvun 3 §:ään ehdotetaan tämän vuoksi korvattavaksi viittauksella rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momenttiin. Tämä teknisluonteinen muutos supistaa rajoitussäännöksen soveltamisalaa siltä osin kuin aikaisemmassa säännöksessä tarkoitettut teot kuuluvat raiskauksen perustunnusmerkistön alaan, koska teot eivät enää ole aikaisemman lain tapaan eroteltavissa.

Poliisitutkinnalla tarkoitetaan nykyisen poliisilain (872/2011) 6 luvun 1 §:n mukaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Säännöksessä käytetty poliisitutkinnan käsite ehdotetaan tämän vuoksi korvattavaksi esitutkinnan käsitteellä. Muutos on tekninen.

2 Voimaantulo

Koska rikoslain 20 lukua on muutettu viime vuosina usein, lakien ehdotetaan tulevan voimaan selkeänä ja havainnollisena ajankohtana. Sellainen olisi esimerkiksi 1 päivä kesäkuuta 2019.

Voimaantulon osalta noudatetaan rikoslain 3 luvun 2 §:n säännöksiä rikoslain ajallisesta soveltuvuudesta (lievemman lain periaate).

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Perustuslaista rangaistussäännöksille seuraavat rajoitukset liittyvät ennen kaikkea perusoikeuksiin. Ne asettavat valtiosääntöiset rajat paitsi sille, mitä tekoja voidaan säätää rangaistavaksi, myös sille millaisia rangaistuksia rikoksiin voidaan liittää.

Rangaistussäännösten tulee täyttää *perusoikeuksien rajoittamista koskevat yleiset edellytykset* ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityiset edellytykset. Vaikka rangaistavaksi säädetty teko itsessään ei koskisi toimia, joihin perustuslaki nimenomaisesti oikeuttaa, merkitsee sakkorangaistus joka tapauksessa kajoamista tuomitun omaisuuteen ja vankeusrangaistus henkilökohtaiseen vapauteen. Kaiken kaikkiaan perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti. (Ks. esimerkiksi PeVL 48/2017 vp s. 7—8, PeVL 15/2010 vp s. 4, PeVL 17/2006 vp s. 2/II, PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/—3/I.)

3.1 Suhteellisuusvaatimus

Rangaistusten ja niiden ankaruuden osalta merkityksellinen on ennen kaikkea oikeasuhtaisuutta koskeva vaatimus. Tämä suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arvioimista, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen *vähemmän puuttuvalla tavalla kuin rangaistussäännöksellä*. Myös rangaistuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (ks. esim. PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II). Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla *oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan* tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 9/2016 vp s. 2, PeVL 56/2014 vp s. 2—3, PeVL 16/2013 vp s. 2/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II).

Tietyn rikoslajin rangaistusten tai rangaistusasteikon ankaroittaminen edellyttää siten, että sama tavoite — esimerkiksi rikosten ehkäiseminen — ei ole saavutettavissa panostamalla kyseiseen rikoslajiin vaikuttavaan muuhun rikoksantorjuntaan.

Edellä yleisperusteluiden jaksossa 3.1 todettiin perustein lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia on perusteltua torjua myös rikosoikeudellisin keinoin eikä rikosoikeudellista arviota ole lainsäätäjän toimesta mahdollista koventaa kuin ankaroittamalla tekoihin sovellettavia rangaistusasteikkoja.

Suhteellisuusvaatimuksen edellyttämä moitittavuutta ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuutta koskeva tarkastelu merkitsee muun muassa eri oikeushyvien välistä vertailua. Mitä tärkeämmästä suojattavasta edusta on kyse ja mitä enemmän teko tai laiminlyönti sitä loukkaa, sitä ankarampi rangaistusuhka on perusteltu. Rikosoikeudella suojattavien oikeushyvien keskinäisen suhteellisuuden arvioimiseksi ei kuitenkaan ole olemassa mitään yleispätevää ohjetta. Perusoikeusjärjestelmäkään ei itsessään sisällä perusoikeuksien keskinäistä arvojärjestystä. Rikosoikeuden kannalta arvoltaan tärkeinä oikeushyvinä on pidetty muun muassa perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Näiden suoja on perinteisesti toteutettu säätämällä näihin kohdistuvat loukkaukset rikoslaisissa

HE 212/2018 vp

rangaistaviksi (ks. HE 309/1993 vp s. 46/I). Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, seksuaalirikokset ja vapauten kohdistuvat rikokset kuuluvatkin rikosoikeuden ydinalueeseen, ns. ydinrikosoikeuteen.

Seksuaalirikosten osalta rikosoikeudella suojattavia merkityksellisiä oikeushyviä ovat esimerkiksi seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja lasten osalta lapsen ruumiillinen koskemattomuus.

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Perustuslain 22 §:n (Perusoikeuksien turvaaminen) mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Julkiselle vallalle on perustuslaissa asetettu velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja esimerkiksi velvollisuus suojella näitä edellä mainittuja oikeushyviä. Mainittuja oikeushyviä voidaan suojata rikoslain tarjoamin keinoin. Lasten osalta on myös huomioitava heidän erityinen suojelutarpeensa.

Ehdotettuja muutoksia, joiden seurauksena rangaistusten odotetaan pidentyvän ja vankimäärän kasvavan, on pidettävä yhteiskunnallisen kontrollijärjestelmän laajuuden ja ankaruuden kannalta perusteltuina ja oikein mitoitettuina.

Säätämisyjärjestyksen arvioinnin kannalta merkityksellinen on lähinnä ehdotettu törkeää lapsen raiskausta koskeva rikoslain 20 luvun 7 b §. Kuten edellä on todettu, seksuaalirikokset kuuluvat rikosoikeuden ydinalueeseen. Samoin edellä on todettu, että rikosoikeuden kannalta arvotetaan tärkeinä oikeushyvinä on pidetty muun muassa perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Lisäksi edellä on todettu, että julkisen vallan velvollisuutena on suojata tiettyjä oikeushyviä ja perusoikeuksia, kuten esimerkiksi henkeä ja terveyttä. Nämä mainitut seikat huomioon ottaen ehdotetun säännöksen voidaan katsoa olevan suhteellisuusvaatimuksen mukainen.

Ehdotetun säännöksen ja sen ankaran rangaistusasteikon osalta voidaan todeta, että törkeää lapsen raiskausta voidaan tekona pitää erityisen vahingollisena ja moitittavana. Lisäksi edellä on jo todettu, että mitä tärkeämmästä suojattavasta edusta on kyse ja mitä enemmän teko tai laiminlyönti sitä loukkaa, sitä ankarampi rangaistusuhka on perusteltu. Suojattavana etuna olevaa lapsen ruumiillista koskemattomuutta voidaan pitää erittäin tärkeänä suojattavana etuna ja tekona törkeä lapsen raiskaus loukkaa sitä erittäin vakavasti. Tältäkin osin ehdotetun säännöksen voidaan siten katsoa olevan suhteellisuusvaatimuksen mukainen.

Rikoslain 20 luvun 6 §:ssä rangaistavaksi säädetyn lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikon muuttamisen ja enimmäisrangaistuksen korottamisen osalta voidaan todeta, että myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä voidaan tekona pitää vahingollisena ja moitittavana. Tälläkin kohdin suojattavana etuna olevaa lapsen ruumiillista koskemattomuutta voidaan pitää erittäin tärkeänä suojattavana etuna ja tekona lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö loukkaa sitä vakavasti. Tämänkin ehdotetun säännöksen ja enimmäisrangaistuksen korottamisen 2 vuodella voidaan katsoa olevan suhteellisuusvaatimuksen mukaista.

Mitä tulee oikeushyvien väliseen vertailuun (lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset vs. väkivaltarikokset), on huomattava, että pitkään jatkuneet vakavat lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset luetaan usein syyksi yksittäisinä rikoksina. Pitkään jatkunut väkivalta puolestaan saatetaan yksiköidä useiksi rikoksiksi, jolloin teoista voidaan mitata yhteinen rangaistus. Tämä erottelu puoltaa muun muassa sitä, että törkeälle lapsenraiskaukselle ehdotettu enimmäisrangaistus (12 v) ylittää esimerkiksi törkeästä pahoinpitelystä säädetyn enimmäisrangaistuksen (10 v).

3.2 Hyväksyttävyyssvaatimus

Perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin sisältyvä hyväksyttävyyssvaatimus koskee myös rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää ja voi olla käytännössä merkittävä rangaistuksia koskevan sääntelyn kannalta (ks. esim. PeVL 9/2016 vp s. 4–6).

Perusteen, jolla perusoikeutta rajoitetaan, tulee ensinnäkin olla *perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä*. Rajoitussääntelyn tulee lisäksi olla *painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa*. Perusoikeuksia ei siten pidä rajoittaa tarpeettomasti tai vain varmuuden vuoksi, vaikka käsillä olisikin sinänsä hyväksyttävä rajoitusperuste. Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi katsonut, ettei tekoja pidä säätää rangaistaviksi jos rangaistussäännöksellä on lähinnä symbolinen merkitys (ks. PeVL 5/2009 vp s. 3/II ja PeVL 29/2001 vp s. 4/I).

Rangaistusten ja rangaistusasteikkojen osalta vaatimuksen voidaan edelleen katsoa merkitsevän, että myös rangaistusten ankaroittamiseen pelkästään symbolisista syistä on suhtauduttava torjuvasti. Toimenpiteellä on sitä vastoin saavutettava sen perusteen kannalta merkityksellisiä vaikutuksia kuten rikollisuuden vähentymistä. Tätä ns. tehokkuusvaatimusta on korostettu kriminalisointiperiaatteen tavoin myös eduskunnan lakivaliokunnan käytännössä (esim. LaVL 9/2004 vp s. 2/I, LaVM 8/2004 vp s. 2/I, LaVM 15/2005 vp s. 5/I).

Rikosoikeudellisessa sääntelyssä hyväksyttävänä rajoitusperusteena voi olla esimerkiksi pyrkimys suojata jonkin muun kuin rajoituksen kohteena olevan perusoikeuden toteutumista tai saavuttaa jokin muu sellainen päämäärä, joka on perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta objektiivisin perustein arvioituna normatiivisessa mielessä hyväksyttävä (PeVL 9/2016 vp ja PeVL 61/2014 vp s. 3/I).

Perustuslakivaliokunnan lausuntoon 9/2016 vp (s. 5) sisältyy nimenomainen seuraamussääntelyssä hyväksyttävistä perusteista koskeva kannanotto. Valiokunta totesi, että rangaistusjärjestelmän yleisesti tunnustettuna tavoitteena on rikosten ehkäiseminen eri vaikutusmekanismeilla sekä rikosten ja rikollisuuskontrollin aiheuttamien kärsimysten ja kustannusten minimoiminen ja niiden oikeudenmukainen jakaminen eri osapuolten kesken. Valiokunta katsoi, että perusteltu rangaistustaso määräytyy oikeudenmukaisuusnäkökohtien ohella sen mukaan, kuinka hyvin rangaistusten avulla kyetään ehkäisemään rikoksia, millaista yhteiskunnallista ja yksilöllistä rasisitusta ja kärsimystä tuon järjestelmän soveltaminen tuottaa sekä mitkä muut keinot yhteiskunnalla olisi käytössään samaan päämäärään pyrittäessä. Tämänkaltaisia yleisiä rangaistusjärjestelmän taustalla olevia näkökohtia ja tavoitteita voidaan valiokunnan mukaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävinä.

Esityksen tavoitteena on rikosten ehkäiseminen perustuslakivaliokunnan lausunnossa tarkoitettulla tavalla. Sääntelyllä suojataan siten perusoikeuksien toteutumista. Painavan yhteiskunnallisen tarpeen osalta voidaan viitata edellä yleisperusteluissa esitettyyn. Muutokset eivät olisi symbolisia, vaan niiden voidaan arvioida vähentävän rikoskäyttäytymistä.

Sääntelyn voidaan siten katsoa täyttävän hyväksyttävyyssvaatimuksen ja siihen sisältyvän painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimuksen.

3.3 Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Säännöksessä turvattu rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sisältää myös lain sisältöön kohdistuvan ns. korostetun täsmällisyysvaatimuksen. Sen mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava

HE 212/2018 vp

laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että lain sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin teko tai laiminlyönti rangaistava (esim. PeVL 20/2018 vp s. 2 viitteinen).

Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan 1 kappaleen 1 virkkeen mukaan ketään ei ole pidettävä syypäänä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut teko- kohetkellä kansallisen lainsäädännön tai kansainvälisen oikeuden mukaan rikos. Myös tämä artikla edellyttää rangaistussäännöksiltä ennustettavuuden takaavaa yksityiskohtaisuutta ja täsmällisyyttä.

Ehdotettuja säännöksiä voidaan pitää riittävän tarkkarajaisina ja täsmällisinä.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottaminen ei merkitse muutosta rangaistavuuden alaan tai sääntelyn kirjoitustapaan, ja tunnusmerkistö täyttää myös ankaramman rangaistusuhan asettamat vaatimukset. On huomattava, että laissa säädetään jo nykyään rikoksen törkeästä tekemuodosta, jonka asteikko ulottuu 10 vuoteen vankeutta. Uusi törkeää lapsenraiskausta koskeva säännös tukeutuu puolestaan kahteen erilliseen tunnusmerkistöön, jotka — samoin kuin uusi säännöskin — ovat täsmällisiä. Ehdotus ei tältä osin merkitse muutosta rangaistavuuden alaan, vaan ainoastaan tekojen rankaisemista uuden rikosnimikkeen alla.

Lakiehdotukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan hyväksyä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset.

1.

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 1 luvun 11 §:n 2 momentin 6 kohta, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 5 momentti, 15 luvun 10 §:n 1 momentti ja 20 luvun 6 §:n 1 momentti,
sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentin 6 kohta laissa 376/2015, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta laissa 800/2017, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 20 luvun 6 §:n 1 momentti laissa 540/2011 ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 1718/2015, sekä
lisätään 20 lukuun uusi 7 b § seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

6) 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7, 7 b tai 8 a—8 c §:ssä;

2 c luku

Vankeudesta ja yhdistelmärangaistuksesta

11 §

Yhdistelmärangaistus

Edellytyksenä yhdistelmärangaistukseen tuomitsemiselle on, että:

1) rikoksenteikijä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään kolmen vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsenraiskauksesta, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuhotyöstä, joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikok-

sesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderyöstöstä, kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen;

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsenraiskauksen syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Syyteoikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksen, hyökkäysrikoksen valmistelun, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kidutuksen, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, jalkaväkimiinakiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön, törkeän lapsenraiskauksen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhoamisen, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderyöstön, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuna terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, antaa siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

20 luku

Seksuaalirikoksista

6 §

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava *lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

7 b §

Törkeä lapsenraiskaus

Joka syyllistyy 2 §:ssä tarkoitettuun törkeään raiskaukseen ja samalla 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, on tuomittava *törkeästä lapsenraiskauksesta* vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos teko on rangaistava lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän raiskauksen yrityksenä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

2.

Laki

esitutkintalain 4 luvun 19 §:n ja 9 luvun 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 19 §:n 1 momentti ja 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 4 luvun 19 §:n 1 momentti laissa 10/2016 ja 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta laissa 736/2015, seuraavasti:

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

19 §

Ilmoitus oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta

Kun tutkittavana on raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsenraiskaus, tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeä kotirauhan rikkominen, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, panttivangin ottaminen, panttivangin ottamisen valmistelu, vainoaminen, törkeä ryöstö tai törkeän ryöstön valmistelu taikka sellaisen rikoksen yritys tai osallisuus sellaiseen rikokseen, esitutkintaviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momentissa, tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetystä oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta.

9 luku

Esitutkinta-aineisto

4 §

Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös:

2) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15—17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

HE 212/2018 vp

3) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täytäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 _____.

3.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun 3 ja 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 3 §:n 2 momentti ja 17 §, sellaisina kuin ne ovat, 10 luvun 3 §:n 2 momentti laeissa 1069/2014, 369/2015, 1719/2015 ja 920/2016 ja 17 § osaksi laissa 1719/2015, seuraavasti:

10 luku

Salaiset pakkokeinot

3 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseenn rikkomisesta, biologisen aseenn rikkomisesta tai jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta tai luvattomasta tiedustelutoiminnasta;

3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta tai valtiopetoksen valmistelusta;

4) törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä;

5) lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta;

6) taposta, murhasta, surmasta tai rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä tarkoitettusta kyseisen luvun 1, 2 tai 3 §:n mukaisesta törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta;

7) törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta tai panttivangin ottamisen valmistelusta;

8) törkeästä ryöstöstä, törkeän ryöstön valmistelusta tai törkeästä kiristyksestä;

9) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammattimaisesta kätkemisrikoksesta tai törkeästä rahanpesusta;

10) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta tai kaappauksesta;

11) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetusta terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, kouluttautumisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta, värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen, terrorismin rahoittamisesta, terroristiryhmän rahoittamisesta, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta, tai matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta;

12) törkeästä vahingonteosta tai törkeästä datavahingonteosta;

13) törkeästä petoksesta tai törkeästä kiskonnasta;

14) törkeästä rahanväärennyksestä;

15) törkeästä ympäristön turmelemisesta; tai

16) törkeästä huumausainerikoksesta.

17 §

Asuntokuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan myöntää lupa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, jossa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee (*asuntokuuntelu*). Edellytyksenä on lisäksi, että häntä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseensa kiellon rikkomisesta, biologisen aseensa kiellon rikkomisesta tai jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta tai törkeästä vakoilusta;

3) valtiopetoksesta tai törkeästä valtiopetoksesta;

4) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta;

5) taposta, murhasta tai surmasta;

6) törkeästä ihmiskaupasta;

7) törkeästä ryöstöstä;

8) törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta tai kaappauksesta;

9) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetusta terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen tai terrorismin rahoittamisesta; tai

10) törkeästä huumausainerikoksesta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

4.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 732/2015, seuraavasti:

17 luku

Todistelusta

24 §

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja ää-
nitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetylle on
varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

3) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15—17-
vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

4) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyt-
tänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aihe-
uttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____
kuuta 20 _____.

5.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 16 luvun 2 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 16/2016, seuraavasti:

16 luku

Ilmoituksen ja tiedon antaminen

2 §

Ilmoitus vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta

Raiskauksen, törkeän raiskauksen, pakottamisen seksuaaliseen tekoon, seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, törkeän lapsenraiskauksen, tapon, murhan, surman, törkeän pahoinpitelyn, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun, törkeän kotirauhan rikkomisen, törkeän vapaudenriiston, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, panttivangin ottamisen valmistelun, vainoamisen, törkeän ryöstön tai törkeän ryöstön valmistelun taikka sellaisen rikoksen yrityksen tai osallisuuden sellaiseen rikokseen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Ilmoituksen tekeminen edellyttää, että siitä ei arvioida aiheutuvan vaaraa tutkintavangin hengelle tai terveydelle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

6.

Laki

vankeuslain 19 luvun 4 ja 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:n 2 momentti ja 5 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 19 luvun 4 §:n 2 momentti laissa 14/2016 ja 5 §:n 2 momentti laissa 804/2017, seuraavasti:

19 luku

Ilmoitukset ja tiedon antaminen

4 §

Ilmoitus vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta

Raiskauksesta, törkeästä raiskauksesta, pakottamisesta seksuaaliseen tekoon, seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsenraiskauksesta, taposta, murhasta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivan-
gin ottamisesta, panttivan-
gin ottamisen valmistelusta, vainoamisesta, törkeästä ryöstöstä tai törkeän ryöstön valmistelusta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen tuomitun vangin vapauttamisesta, karkaamisesta, vankilasta luvatta poistumisesta, vankilaan palaamatta jäämisestä poistumisluvassa tai muussa luvassa määrättyä ajankohtana sekä tälle ennen tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa myönnetystä luvasta poistua vankilasta ilman valvontaa tai mainitun luvun 8 §:n 3 momentissa tarkoitetun valvonnan alaisena on ilman aiheutonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, jos asianomistaja on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen ja asianomistajan pyynnöstä on ilmoitettu Rikosseuraamuslaitokselle siten kuin tämän lain 2 luvun 1 a §:ssä tai tutkintavankeuslain 2 luvun 2 §:ssä säädetään. Asianomistajalle on ilmoitettava myös edellä mainitusta tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohdasta, josta lähtien vangille voidaan myöntää poistumislupia rangaistusajan pituuden perusteella ja ensimmäisestä tällä perusteella myönnetystä poistumisluvasta sekä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirrosta toiseen valtioon. Edellä mainittujen ilmoitusten tekeminen edellyttää, että niistä ei arvioida aiheutuvan vaaraa vangin hengelle tai terveydelle.

5 §

Ilmoitukset poliisille

Murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta taikka yhdistelmäragistukseen tuomitun vangin vankilasta vapauttamisesta on ilmoitettava poliisille.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 _____.

7.

Laki

panostajalain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan panostajalain (423/2016) 7 §:n 1 momentin 3 kohta seuraavasti:

7 §

Panostajalta edellytetty käyttäytyminen

Panostajan pätevyyskirjan hakija ei täytä 5 §:n 2 momentin 3 kohdan edellytystä, jos hänet on siten, että teko tai teot osoittavat hänen olevan ilmeisen sopimaton toimimaan panostajana, työskentelemään räjähteiden kanssa tai pitämään hallussaan räjähteitä:

3) viimeksi kuluneiden kolmen vuoden aikana tuomittu lainvoiman saaneella tuomiolla sakkorangaistukseen rikoslain (39/1889) 17 luvun 1 a §:ssä tarkoitetusta järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta, 20 luvussa tarkoitetusta seksuaalirikoksesta, 25 luvun 7 §:ssä tarkoitetusta laittomasta uhkauksesta tai 7 a §:ssä tarkoitetusta vainoamisesta, 34 luvun 1 §:ssä tarkoitetusta tuhotyöstä, 34 a luvun 1—4, 4 a—4 c tai 5 §:ssä tarkoitetusta terrorismirikoksesta, 41 luvun 1 §:ssä tarkoitetusta ampuma-aserikoksesta, 44 luvun 11 §:ssä tarkoitetusta räjähderyikoksesta, 12 §:ssä tarkoitetusta varomattomasta käsittelystä tai 13 §:ssä tarkoitetusta vaarallisten aineiden kuljetusrikoksesta tai 47 luvussa tarkoitetusta työrikoksesta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 _____.

8.

Laki

raskauden keskeyttämisestä annetun lain 1 ja 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan raskauden keskeyttämisestä annetun lain (239/1970) 1 §:n 3 kohta ja 3 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 3 kohta laissa 572/1998 ja 3 § laeissa 572/1998 ja 328/2001, seuraavasti:

1 §

Raskaus voidaan tämän lain säännöksiä noudattaen naisen pyynnöstä keskeyttää:

3) kun hänet on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 17 luvun 22 §:ssä, 20 luvun 1 tai 2 §:ssä, 5 §:ssä, 6 §:n 2 momentissa taikka 7 tai 7 b §:ssä;

3 §

Kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentissa tai 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun esitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

Helsingissä 25 päivänä lokakuuta 2018

Pääministeri

Juha Sipilä

Oikeusministeri Antti Häkkänen

1.

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 1 luvun 11 §:n 2 momentin 6 kohta, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 5 momentti, 15 luvun 10 §:n 1 momentti ja 20 luvun 6 §:n 1 momentti,
sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentin 6 kohta laissa 376/2015, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta laissa 800/2017, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 20 luvun 6 §:n 1 momentti laissa 540/2011 ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 1718/2015, sekä
lisätään 20 lukuun uusi 7 b § seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 §

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta teko-
paikan laissa, siihen sovelletaan Suomen la-
kia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai
6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu hen-
kilö ja teosta säädetään rangaistus:

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta teko-
paikan laissa, siihen sovelletaan Suomen la-
kia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai
6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu hen-
kilö ja teosta säädetään rangaistus:

6) 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 8 a—8 c
§:ssä;

6) 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7, 7 b tai 8 a—8 c
§:ssä;

2 c luku

Vankeudesta ja yhdistelmärangeistuksesta*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

11 §

11 §

*Yhdistelmärangeistus**Yhdistelmärangeistus*

Edellytyksenä yhdistelmärangeistukseen tuomitsemiselle on, että:

1) rikoksenteijä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään kolmen vuoden pituiseen vankeusrangeistukseen murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuhotyöstä, joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen;

Edellytyksenä yhdistelmärangeistukseen tuomitsemiselle on, että:

1) rikoksenteijä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään kolmen vuoden pituiseen vankeusrangeistukseen murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, *törkeästä lapsenraiskauksesta*, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuhotyöstä, joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen;

8 luku

Vanhentumisesta*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 §

1 §

*Syyteoikeuden vanhentuminen**Syyteoikeuden vanhentuminen*

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja *törkeän* lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, *pakottamista sukupuolilyhteyteen*, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta-

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen *törkeän* seksuaalisen hyväksikäytön ja *törkeän lapsenraiskauksen* syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää

ta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Syyte oikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.

paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Syyte oikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

10 §

10 §

*Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen**Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen*

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksen, hyökkäysrikoksen valmistelun, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kidutuksen, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, jalkaväkimäinakiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, *törkeän* lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksen, hyökkäysrikoksen valmistelun, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kidutuksen, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, jalkaväkimäinakiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, *törkeän* lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, *törkeän lapsenraiskauksen*, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

20 luku

Seksuaalirikoksista

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

6 §

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava *lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava *lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään *kuudeksi* vuodeksi.

7 b §

Törkeä lapsenraiskaus

(uusi)

*Joka syyllistyy 2 §:ssä tarkoitettuun törkeään raiskaukseen ja samalla 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, on tuomittava **törkeästi lapsenraiskauksesta** vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.*

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos teko on rangaistava lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän raiskauksen yrityksenä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

2.

Laki

esitutkintalain 4 luvun 19 §:n ja 9 luvun 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 19 §:n 1 momentti ja 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 4 luvun 19 §:n 1 momentti laissa 10/2016 ja 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta laissa 736/2015, seuraavasti:

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

Voimassa oleva laki

Ehdotus

19 §

19 §

Ilmoitus oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta

Ilmoitus oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta

Kun tutkittavana on raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeä kotirauhan rikkominen, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, panttivan­gin ottaminen, panttivan­gin ottamisen valmistelu, vainoaminen, törkeä ryöstö tai törkeän ryöstön valmistelu taikka sellaisen rikoksen yritys tai osallisuus sellaiseen rikokseen, esitutkintaviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momentissa, tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetystä oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta.

Kun tutkittavana on raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, *törkeä lapsenraiskaus*, tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeä kotirauhan rikkominen, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, panttivan­gin ottaminen, panttivan­gin ottamisen valmistelu, vainoaminen, törkeä ryöstö tai törkeän ryöstön valmistelu taikka sellaisen rikoksen yritys tai osallisuus sellaiseen rikokseen, esitutkintaviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momentissa, tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetystä oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta.

9 luku

Esitutkinta-aineisto

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

4 §

Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten

Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös:

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös:

2) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6 tai 7 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15—17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

2) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15—17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

3) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6 tai 7 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täytäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

3) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täytäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

3.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun 3 ja 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 3 §:n 2 momentti ja 17 §, sellaisina kuin ne ovat, 10 luvun 3 §:n 2 momentti laeissa 1069/2014, 369/2015, 1719/2015 ja 920/2016 ja 17 § osaksi laissa 1719/2015, seuraavasti:

10 luku

Salaiset pakkokeinot

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta, jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta, luvattomasta tiedustelutoiminnasta;

3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta, valtiopetoksen valmistelusta;

4) törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä;

5) lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä;

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta tai jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta tai luvattomasta tiedustelutoiminnasta;

3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta tai valtiopetoksen valmistelusta;

4) törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä;

5) lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta;

6) taposta, murhasta, surmasta, rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä tarkoitettua kyseisen luvun 1, 2 tai 3 §:n mukaisesta törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta;

7) törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivaningin ottamisesta, panttivaningin ottamisen valmistelusta;

8) törkeästä ryöstöstä, törkeän ryöstön valmistelusta, törkeästä kiristyksestä;

9) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammattimaisesta kätkemisrikoksesta, törkeästä rahanpesusta;

10) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta, kaappauksesta;

11) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, kouluttautumisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta, värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen, terrorismin rahoittamisesta, terroristiryhmän rahoittamisesta, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta, matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta;

12) törkeästä vahingonteosta tai törkeästä datavahingonteosta;

13) törkeästä petoksesta, törkeästä kiskonnasta;

14) törkeästä rahanväärennyksestä;

15) törkeästä ympäristön turmelemisesta; tai

16) törkeästä huumausainerikoksesta.

6) taposta, murhasta, surmasta *tai* rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä tarkoitettua kyseisen luvun 1, 2 tai 3 §:n mukaisesta törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta;

7) törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivaningin ottamisesta *tai* panttivaningin ottamisen valmistelusta;

8) törkeästä ryöstöstä, törkeän ryöstön valmistelusta *tai* törkeästä kiristyksestä;

9) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammattimaisesta kätkemisrikoksesta *tai* törkeästä rahanpesusta;

10) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta *tai* kaappauksesta;

11) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, kouluttautumisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta, värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen, terrorismin rahoittamisesta, terroristiryhmän rahoittamisesta, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta, *tai* matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta;

12) törkeästä vahingonteosta tai törkeästä datavahingonteosta;

13) törkeästä petoksesta *tai* törkeästä kiskonnasta;

14) törkeästä rahanväärennyksestä;

15) törkeästä ympäristön turmelemisesta; tai

16) törkeästä huumausainerikoksesta.

Voimassa oleva laki

17 §

Asuntokuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan myöntää lupa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, jossa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee (*asuntokuuntelu*). Edellytyksenä on lisäksi, että häntä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta, jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta;

3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta;

4) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä;

5) taposta, murhasta, surmasta;

6) törkeästä ihmiskaupasta;

7) törkeästä ryöstöstä;

8) törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta;

9) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen, terrorismin rahoittamisesta; tai

10) törkeästä huumausainerikoksesta.

Ehdotus

17 §

Asuntokuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan myöntää lupa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, jossa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee (*asuntokuuntelu*). Edellytyksenä on lisäksi, että häntä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta *tai* jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta *tai* törkeästä vakoilusta;

3) valtiopetoksesta *tai* törkeästä valtiopetoksesta;

4) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä *tai* törkeästä lapsenraiskauksesta;

5) taposta, murhasta *tai* surmasta;

6) törkeästä ihmiskaupasta;

7) törkeästä ryöstöstä;

8) törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta *tai* kaappauksesta;

9) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen *tai* terrorismin rahoittamisesta; tai

10) törkeästä huumausainerikoksesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

4.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 732/2015, seuraavasti:

17 luku

Todistelusta

Voimassa oleva laki

Ehdotus

24 §

24 §

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

3) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6 *tai* 7 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15—17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

4) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6 *tai* 7 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

3) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 *tai* 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15—17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

4) rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 *tai* 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

5.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 16 luvun 2 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 16/2016, seuraavasti:

16 luku

Ilmoituksen ja tiedon antaminen

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Ilmoitus vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta

Ilmoitus vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta

Raiskauksen, törkeän raiskauksen, pakottamisen seksuaaliseen tekoon, seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, tapon, murhan, surman, törkeän pahoinpitelyn, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun, törkeän kotirauhan rikkomisen, törkeän vapaudenriiston, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, panttivangin ottamisen valmistelun, vainoamisen, törkeän ryöstön tai törkeän ryöstön valmistelun taikka sellaisen rikoksen yrityksen tai osallisuuden sellaiseen rikokseen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Ilmoituksen tekeminen edellyttää, että siitä ei arvioida aiheutuvan vaaraa tutkintavangin hengelle tai terveydelle.

Raiskauksen, törkeän raiskauksen, pakottamisen seksuaaliseen tekoon, seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, *törkeän lapsenraiskauksen*, tapon, murhan, surman, törkeän pahoinpitelyn, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun, törkeän kotirauhan rikkomisen, törkeän vapaudenriiston, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, panttivangin ottamisen valmistelun, vainoamisen, törkeän ryöstön tai törkeän ryöstön valmistelun taikka sellaisen rikoksen yrityksen tai osallisuuden sellaiseen rikokseen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Ilmoituksen tekeminen edellyttää, että siitä ei arvioida aiheutuvan vaaraa tutkintavangin hengelle tai terveydelle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

6.

Laki**vankeuslain 19 luvun 4 ja 5 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:n 2 momentti ja 5 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 19 luvun 4 §:n 2 momentti laissa 14/2016 ja 5 §:n 2 momentti laissa 804/2017, seuraavasti:

19 luku

Ilmoitukset ja tiedon antaminen*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

4 §

4 §

*Ilmoitus vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta**Ilmoitus vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta*

Raiskauksesta, törkeästä raiskauksesta, pakkottamisesta seksuaaliseen tekoon, seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, taposta, murhasta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, panttivangin ottamisen valmistelusta, vainoamisesta, törkeästä ryöstöstä tai törkeän ryöstön valmistelusta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen tuomitun vangin vapauttamisesta, karkaamisesta, vankilasta luvatta poistumisesta, vankilaan palaamatta jäämisestä poistumisluvassa tai muussa luvassa määrättyinä ajankohtana sekä tälle ennen tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa myönnetystä luvasta poistua vankilasta ilman valvontaa tai mainitun luvun 8 §:n 3 momentissa tarkoitettua valvonnan alaisena on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, jos asianomistaja on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen ja

Raiskauksesta, törkeästä raiskauksesta, pakkottamisesta seksuaaliseen tekoon, seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, *törkeästä lapsenraiskauksesta*, taposta, murhasta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, panttivangin ottamisen valmistelusta, vainoamisesta, törkeästä ryöstöstä tai törkeän ryöstön valmistelusta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen tuomitun vangin vapauttamisesta, karkaamisesta, vankilasta luvatta poistumisesta, vankilaan palaamatta jäämisestä poistumisluvassa tai muussa luvassa määrättyinä ajankohtana sekä tälle ennen tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa myönnetystä luvasta poistua vankilasta ilman valvontaa tai mainitun luvun 8 §:n 3 momentissa tarkoitettua valvonnan alaisena on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, jos asianomistaja on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmoitta-

asianomistajan pyynnöstä on ilmoitettu Rikosseuraamuslaitokselle siten kuin tämän lain 2 luvun 1 a §:ssä tai tutkintavankeuslain 2 luvun 2 §:ssä säädetään. Asianomistajalle on ilmoitettava myös edellä mainitusta tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitetusta ajankohdasta, josta lähtien vangille voidaan myöntää poistumislupia rangaistusajan pituuden perusteella ja ensimmäisestä tällä perusteella myönnetystä poistumisluvasta sekä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirrosta toiseen valtioon. Edellä mainittujen ilmoitusten tekeminen edellyttää, että niistä ei arvioida aiheutuvan vaaraa vangin hengelle tai terveydelle.

Voimassa oleva laki

5 §

Ilmoitukset poliisille

Murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä yhdistelmärankaistukseen tuomitun vangin vankilasta vapauttamisesta on ilmoitettava poliisille.

nut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen ja asianomistajan pyynnöstä on ilmoitettu Rikosseuraamuslaitokselle siten kuin tämän lain 2 luvun 1 a §:ssä tai tutkintavankeuslain 2 luvun 2 §:ssä säädetään. Asianomistajalle on ilmoitettava myös edellä mainitusta tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitetusta ajankohdasta, josta lähtien vangille voidaan myöntää poistumislupia rangaistusajan pituuden perusteella ja ensimmäisestä tällä perusteella myönnetystä poistumisluvasta sekä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirrosta toiseen valtioon. Edellä mainittujen ilmoitusten tekeminen edellyttää, että niistä ei arvioida aiheutuvan vaaraa vangin hengelle tai terveydelle.

Ehdotus

5 §

Ilmoitukset poliisille

Murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta taikka yhdistelmärankaistukseen tuomitun vangin vankilasta vapauttamisesta on ilmoitettava poliisille.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

7.

Laki

panostajalain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan panostajalain (423/2016) 7 §:n 1 momentin 3 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 §

7 §

Panostajalta edellytetty käyttäytyminen

Panostajalta edellytetty käyttäytyminen

Panostajan pätevyyskirjan hakija ei täytä 5 §:n 2 momentin 3 kohdan edellytystä, jos hänet on siten, että teko tai teot osoittavat hänen olevan ilmeisen sopimaton toimimaan panostajana, työskentelemään räjähteiden kanssa tai pitämään hallussaan räjähteitä:

Panostajan pätevyyskirjan hakija ei täytä 5 §:n 2 momentin 3 kohdan edellytystä, jos hänet on siten, että teko tai teot osoittavat hänen olevan ilmeisen sopimaton toimimaan panostajana, työskentelemään räjähteiden kanssa tai pitämään hallussaan räjähteitä:

3) viimeksi kuluneiden kolmen vuoden aikana tuomittu lainvoiman saaneella tuomiolla sakkorangaistukseen rikoslain (39/1889) 17 luvun 1 a §:ssä tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta, 20 luvun 1, 2, 4, 5, 5 a, 6, 7, 7 a, 8, 8 a—8 c, 9 tai 9 a §:ssä tarkoitettua seksuaalirikoksesta, 25 luvun 7 §:ssä tarkoitettua laittomasta uhkauksesta tai 7 a §:ssä tarkoitettua vainoamisesta, 34 luvun 1 §:ssä tarkoitettua tuhotyöstä, 34 a luvun 1—4, 4 a—4 c tai 5 §:ssä tarkoitettua terrorismirikoksesta, 41 luvun 1 §:ssä tarkoitettua ampuma-aserikoksesta, 44 luvun 11 §:ssä tarkoitettua räjähdერიkoksesta, 12 §:ssä tarkoitettua varomattomasta käsittelystä tai 13 §:ssä tarkoitettua vaarallisten aineiden kuljetusrikoksesta tai 47 luvun 1—3, 3 a, 4—6 tai 6 a §:ssä tarkoitettua työrikoksesta;

3) viimeksi kuluneiden kolmen vuoden aikana tuomittu lainvoiman saaneella tuomiolla sakkorangaistukseen rikoslain (39/1889) 17 luvun 1 a §:ssä tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta, 20 luvussa tarkoitettua seksuaalirikoksesta, 25 luvun 7 §:ssä tarkoitettua laittomasta uhkauksesta tai 7 a §:ssä tarkoitettua vainoamisesta, 34 luvun 1 §:ssä tarkoitettua tuhotyöstä, 34 a luvun 1—4, 4 a—4 c tai 5 §:ssä tarkoitettua terrorismirikoksesta, 41 luvun 1 §:ssä tarkoitettua ampuma-aserikoksesta, 44 luvun 11 §:ssä tarkoitettua räjähdერიkoksesta, 12 §:ssä tarkoitettua varomattomasta käsittelystä tai 13 §:ssä tarkoitettua vaarallisten aineiden kuljetusrikoksesta tai 47 luvussa tarkoitettua työrikoksesta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

8.

Laki

raskauden keskeyttämisestä annetun lain 1 ja 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan raskauden keskeyttämisestä annetun lain (239/1970) 1 §:n 3 kohta ja 3 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 3 kohta laissa 572/1998 ja 3 § laeissa 572/1998 ja 328/2001, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Raskaus voidaan tämän lain säännöksiä noudattaen naisen pyynnöstä keskeyttää:

3) kun hänet on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 17 luvun 22 §:ssä *taikka* 20 luvun 1—3 tai 5 §:ssä, 6 §:n 3 momentissa tai 7 §:ssä;

3 §

Kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 3 §:ssä tai 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun poliisitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä.

1 §

Raskaus voidaan tämän lain säännöksiä noudattaen naisen pyynnöstä keskeyttää:

3) kun hänet on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 17 luvun 22 §:ssä, 20 luvun 1 *tai* 2 §:ssä, 5 §:ssä, 6 §:n 2 momentissa *taikka* 7 *tai* 7 b §:ssä;

3 §

Kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentissa tai 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun *esitutkinnan* perusteella ole pidettävä ilmeisenä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20